

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEČ.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 3. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	65
Spominom. I., II. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	69
Peričniku. (Zložil <i>Narjan Pretko.</i>)	69
Za narod. (Povest. — Spisal <i>Mirovič.</i>) [Dalje.]	70
Uslišana. (Novela. — Spisala <i>Pavlina Pajkova.</i>) [Konec.]	78
Šmarnic nikar! (Slika iz življenja. — Spisal <i>F. S. Finšgar.</i>)	85
Kužne bolezni po nazorih sedanje znanosti. (Spisal <i>dr. Simon Šubic.</i>)	88
Književnost	92
<i>Slovenska književnost.</i> Poezije dr. Franceta Prešerna. — Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1899.: Postrežba bolnikom. — Avstralija in nje otoki. — Premišljevanja o presv. Rešnjem Telesu. — Zabavna knjižnica za slovensko mladino. VIII. zv. — Slovanska knjižnica. Sn. 86, 87, 88. —	
Glasba	94
<i>II. redni koncert „Gl. Matice“.</i> — „ <i>Tri Aškerčeve balade.</i> “	
Časopis	95
Razne stvari	96
<i>Naše slike.</i> — <i>Cerkev sv. Trojice v trnjski duhovniji na Notranjskem</i> — <i>Slovensko gledališče.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.] — *Dopis iz Kalifornije.*

Slike.

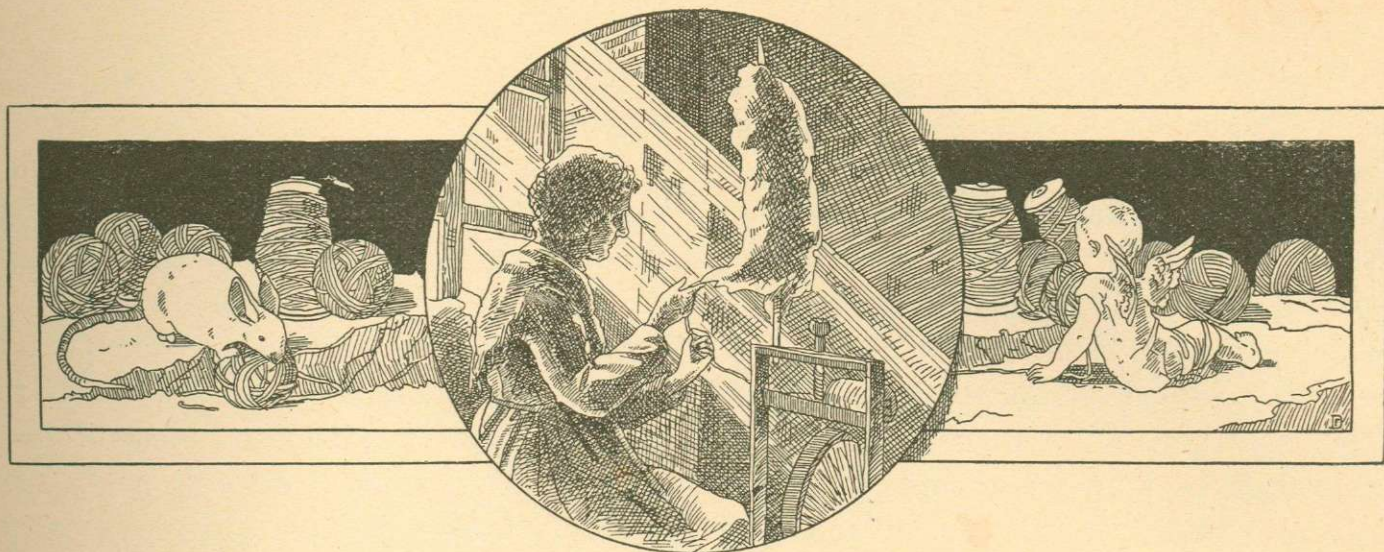
Madonna. (Slikal <i>A. Correggio.</i>)	67
Jutranji slavospev. (Risal <i>Iv. Vavpotič.</i>)	73
Fontana Trevi v Rimu	81
Spominik Barage v Dobrničju. (Fot. <i>dr. Fr. L.</i>)	88
Razvaline cerkve sv. Trojice pri Trnju. (Risal <i>M. S.</i>)	95

Listnica uredništva. G. A. V. v L.: Morda pride na platnicah na vrsto. Ako pa ne, vedite, da je dotični mož prebral in se smejal. — G. F. S. L. v L.: Hvala Vam lepa. Poskrbimo. Prošimo malo potrpljenja. — Vsem onim, ki so poslali pesmi: Polagoma pride vse na vrsto, ali pa bomo posebej odgovorili. — „*Blago srce*“: Prošimo potrpljenja.

Listnica upravnništva. G. K. P. v Pl.: Poslali smo redno 2. štev., a pošta nam jo je vrnila. — G. M. St. v M.: Istotako: Poslali smo Vam redno, a pošta nam je poslani izvod vrnila. Čisl. naročnikom naznanjamo to-le: Prav mnogokrat nam pridejo reklamacije od take strani, kamor smo list redno in točno poslali. Ali dela tako pošta nalašč, ali naročniki po list ne pošljejo, ne vemo. Vsekakor pa je treba, da tudi naročniki sami na pošti povedó, kar je treba.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII. IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

3. Kako nam ugajajo lepe stvari.

Kar smo doslej slišali in premišljali o lepih stvareh, ni bilo težavno in nam ni napravljalo nobenih dvomov. Težava pa nas ustavi takoj, ako vprašamo, kako nam neki ugajajo lepe stvari. Ugodnosti so namreč razne, in ugajanje je tudi različno. Drugače nam ugaja hladna voda, kadar smo žejni; drugače nam ugaja beseda, kadar nas kdo pametno pohvali; drugače nam ugaja lepa slika, drugače zopet spoznana resnica. Vse te ugodnosti in kar bi jih še sicer lahko našli, pa moramo devati v dve vrsti: v prvi vrsti so čutne, v drugi so nadčutne ali nečutne ugodnosti. Tako je tudi ugajanje ali čutno ali nadčutno (nečutno). Ta razloček izvira iz naše narave. Ugodnost nas objame prvič tedaj, kadar delujejo naši čuti ob kakem prijetnem predmetu; kadar tipamo kaj gladkega, okušamo sladkobo, vonjamo dišečo cvetlico . . . tako ugajanje je vsekako čutno. Ugodnost pa nas prevzame tudi tedaj, kadar slišimo o sebi ali prijateljih kaj pohvalnega, kadar smo delo dobro dokončali, kadar smo našli, kar smo iskali, kadar smo kako novo resnico spoznali. To ugajanje ni čutno, ker nimajo čuti pri njem, n. pr. pri hvali, ničesar opraviti, temveč je samo v umu. Zato bi je lahko imenovali tudi umsko

ugajanje. Ni pač težko tako ločiti, če le malo pazimo nase, a potrebno je, ako hočemo prav umevati lepoto in njeno bistvo. Drugih vrst ugajanja nam ni treba ločiti, ker so razločki med njimi brez pomembe za naše vprašanje.

Sedaj torej vprašajmo: Ali je ugajanje ob lepih predmetih čutno, ali nadčutno — umsko? Ali je tako, kakor če občutimo milo gorkoto, mehko obleko, sladko pijačo; ali pa tako, kakor če nam ugaja hvala naših znancev, novica o zmagi domačih vojakov, ali spoznana nova resnica? To treba preiskati.

Najprej je to umevno, da ugodnosti iz lepih stvari ne čutimo s tipanjem, ne z okusom, ne z vonjem. Pač pa spoznavamo čutne lepe predmete z vidom in s sluhom. Ker sta vid in sluh prava čuta, utegne biti tudi ugajanje ob čutnih lepih predmetih — le o teh govorimo najprej — čutno. Da je to ugajanje na čutni podlagi, za to so ti-le razlogi:

1. Predmet se nam zdi lep in nam ugaja prav tak, kakor ga vidimo in slišimo. Ni nam treba popraševati ali premišljevati, kako ga je neki umeti, iz česa je, čigav je, čemu je, ampak kar pogled sam nam priča o lepoti. Jednako je tudi z glasbo: soglasje nam ugaja, ne da bi o tem kaj preudarjali ali preiskovali, kakšno je soglasje. Torej je ugajanje že pri čutenju samem.

2. Tudi se nam oglasi ugajanje večinoma takoj, ko zagledamo ali zaslišimo lep predmet. Nekaterikrat nam že najhitrejši pogled pove, kaj je lepo, kaj ni, in nam ugaja ali pa ne ugaja. Um pa deluje počasneje, ker moramo primerjati, premišljati, soditi in sklepati, predno se nam kaj pojasni.

3. Preiskovanje Helmholtzovo je pokazalo, da je pri barvah, pa tudi pri zvokih trden fiziološki zakon, po katerem so nam ali vseč ali nevšeč. Ako se n. pr. valovito gibanje treh zvenkov spaja ali družijo v pravilno obliko, ako zaznavamo to skupino zvenkov nepresledno ali enakomerno, ako utiski na živce niso ne premočni ali prejaki in ne preslabi, ako ne trajajo predolgo . . . : v takih razmerah nam ugaja čutni utisk. Ako ima pa ugajanje tako podlago v živčevju, tedaj moramo pač trditi, da je ugajanje že v čutnosti človeški.

4. Ako bi ugajanje čutnih predmetov ne bilo že v čutnosti, ampak samo v umu, tedaj bi za uživanje čutne lepote ne potrebovali predmeta samega, ampak dovolj bi bilo, ako bi — ko smo ga jedenkrat videli, potem — nanj mislili. Da bi občutili ugajanje, ki izhaja iz lepe slike, bi ne bilo treba in tudi bi ne želeli gledati in zopet gledati n. pr. obraze Rafaelove, temveč bi si jih samo predstavljali ali mislili, in to bi nam vzbujalo zadovoljno ugajanje. V obče bi zadostovalo vsakomur, da je videl jedenkrat ali nekolikokrat lepi predmet, potem bi ga pa v mislih vedno užival, in bi ne bilo treba gledati ali poslušati ga. Kakor nam za spoznavanje resnice nikakor ni treba, da vselej sproti gledamo to in ono (n. pr. v računstvu, da je dvakrat dve štiri, ali da sta vsoti jednaki, kadar dodamo jednakima količinama jednaki količini): tako bi nam za spoznavanje lepote tudi ne bilo treba čutiti predmetov, ko bi ugajanje ne bilo odvisno od čutnega delovanja.

5. Tudi vsakdo ve, kakšen razloček je, ako si samo predstavljam lepo sliko, lep obraz, lep napev, ali ako ga tudi v istini vidim in slišim. Kar neposrednje in v istini čutim, tisto mi ugaja do cela in močno, ne

pa tista notranja predstava, ki mi je ostala v spominu.

Iz teh razlogov se vidi, da je pri čutnih lepih predmetih ugajanje na čutni podlagi, ali da je že v čutnem utisku.

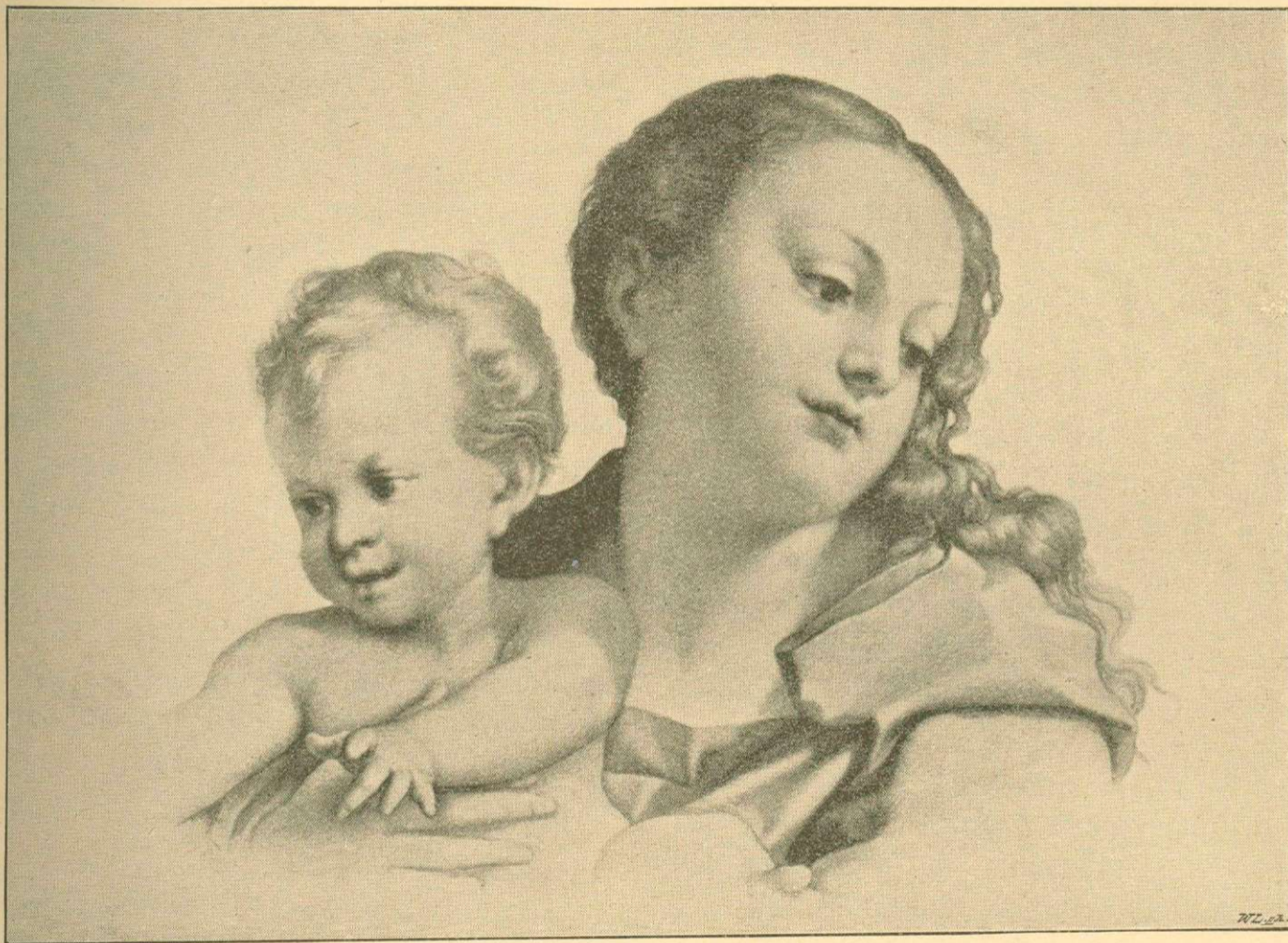
Nikakor pa nam ni v mislih, da bi bilo ugajanje ob lepih predmetih samo v čutih. Lahko umevni razlogi kažejo, da bi nam tudi lepi čutni predmeti ne ugajali, ko bi ne delovala v nas nadčutna ali umska zmožnost. Ti razlogi kažejo celó, da je ta nadčutna zmožnost pri spoznavanju lepote višja in važnejša kakor čutnost. Poglejmo!

1. Najprej razvidimo, da nam lepota ne ugaja samo čutno, ako primerjamo lepočutje s čisto čutnim ugajanjem. Pogled na lepo sliko nam ugaja in okušanje sladkorja navadno tudi ugaja. A sladkor treba užiti, ako ga hočemo okusiti, slika pa je samo pred nami, da jo vidimo. Sladkor si torej prisvojimo, a slike ne. Že v tem je velik razloček. Še večji pa je, ako odmaknemo oba predmeta od sebe: sladkor nima nobenega vpliva in nam ne ugaja na nikak način, ako ga ne uživamo: a sliko ohranimo nekoliko v spominu, in še v spominu nam ugaja. Prav tako ohranimo v spominu tudi lepe napeve, ki nas veselé, tako da jih radi ponavljamo. Ugodnost, ki izvira iz takih predmetov, ne more biti samo čutna, ker se pojavlja tudi tedaj, kadar ni čutnega predmeta.

2. Kjer je ugodnost samo čutna, tam izvira iz tega, da čutni predmet deluje na čutilo, kakor n. pr. méd na „nebo“ v ustih; bodisi košček majhen, ali znaten, ali okrogel ali oglat . . . , na čut deluje prijetno. Ko duhamo cvetlico, nam ugaja duh, bodisi cvetlica tako ali tako obrnjena, cela ali pa raztrgana. Torej nam v čutnih predmetih ugaja le to, kar dosežemo, sprejmemo in uživamo s čutili, in nič drugega ni treba vrh tega. — A pri lepih predmetih je drugače. V lepi podobi nam ne ugaja kos modre obleke, ne ugaja zelena barva sama zase, ne ugaja ta ali ona črta, marveč soglasje ali ujemanje črt in barv, ali — oblika. In vendar bi moral ugajati vsak kos in del, ako ga mo-

remo le čutno zaznati, ker bi bilo ugajanje samo čutno in nič več. Še očitnejše je to pri glasbi, v kateri nam ne ugajajo posamezni zvoki, temveč izpreminjanje, gibanje in ujemanje glasov. Ugaja nam n. pr. napev, a kako? Le s tem, da primerjamo jeden kos, ali del, ali odstavek napeva z drugim delom ali odstavkom. In to ni nikakor samo čutno. Saj primerjanje, druženje, ločenje — to ni v naših čutih, temveč za to treba umske ali duševne moči.

in spajajoče moči, ki vse te dele družijo v celoto, potem šele nam ugaja pokrajina. Velika slika nam ne more ugajati, predno ne pregledamo vseh delov in ne umevamo njih soglasja. Ko bi bilo ugajanje iz lepote samo čutno, bi nam nikakor ne ugajala velika slika. Pa tudi ne bi ugajala dolga skladba, v kateri moramo pazno primerjati manjše in večje dele, ako hočemo, da nam ugaja. Nadčutna moč mora delovati, ako hočemo, da se vzbudi v nas ugodnost ob takih lepih predmetih.

Madonna.

Slikal A. Correggio.

Da bo dokaz še jasnejši in krepkejši, si mislimo pokrajino ali veliko sliko¹ ali dolgo skladbo. Lepa je pokrajina, kadar ima dovolj različnih predmetov, ki se skladajo v celoto. Soglasja med poljanami, svetlim potokom, temnim gozdom, visoko goro in modrim jasnim nebom ne more začutiti vid sam, temveč treba je še neke primerjajoče

¹ Za vajo naj čitatelj gleda sliko „Unija Ljubljinska“ na str. 49 ali pa na prilogo „Slovenska ženska narodna oprava“.

3. Res je, da nam ugaja kar prvi pogled lepega obraza, in kar prvo zvenenje lepo-glasne pesmi, a poleg tega, da z vidom in sluhom sprejemamo vase občutek, deluje vedno zraven tudi um, ki urno primerja del z delom, sodi in priznava, ali pa zanikuje. Ako ogledujemo tudi kaj malega in preprostega, n. pr. lepi obraz¹, nikakor ne strmimo trpno ali pasivno v predmet, temveč opazu-

¹ Za vajo naj ogleduje čitatelj tukajšnjo preprosto Correggiovo Madonno.

jemo, preudarjamo, primerjamo, in naposled sodimo in pravimo: To je res lepo, ali pa: To ni popolnoma lepo, ali pa: To je lepo samo v tem-le oziru. Vsakdo lahko sam izkusi, da je tako. Kaj pa šele v večjih predmetih! Kako ocenjamo in presojujamo v večjih predmetih del za delom, govorimo sami sebi ali pa drugim, dokler naposled ne izrečemo: „To je lepo“.

Zaradi tega se pa v adimo v presojanju in torej tudi v uživanju lepote. Kako vse drugače čuti ugodnost ob lepi sliki umetnik ali zvedenec, ki ima razsodnost za tako lepoto, kakor neolikanec, ki vidi samo nekaj čudno pisanega pred seboj! Kako vse drugače uživa klasično skladbo oni, ki pozna glasbo in je v njej izobražen, kakor oni, ki je čul samo preproste napeve. Pri izbornem koncertu, pri umetni cerkveni glasbi se grozno dolgočasi neolikan delavček, pastirček s paše: neprecenljiv užitek pa ima izurjen glasbenik. Vendar sta v čutnosti lahko oba jednaka, kakor se n. pr. sladko jabolko ne zdi nič manj prijetno umetniku kakor drvarju. Od kod torej razloček pri užitku in ugajanju glasbe? Iz znanja, iz umskega delovanja. Zato je popolnoma trdno, da ugajanje ob lepem predmetu nikakor ni samo čutno.

4. In kaj bi govoril o lepih nadčutnih predmetih, o lepih dejanjih, o lepih dušnih svojstvih, o lepi duši? Ker ti predmeti niso čutni, tudi ugajanje ne more biti čutno. Kako nam bi moglo čutno ugajati plemenito dejanje? Kakšen čutni užitek je v tem, da se kdo pri nas prikupljivo vede? Lepoto ali prikupljivost v vedenju spoznavamo le z umom, na podlagi svoje olike: torej ne more biti ugajanje čutno.

5. Naposled pomislimo še to: Ko bi nam ugajala lepota samo čutno, morala bi ugajati tudi živalim. A nobeno opazovanje ni pokazalo, da bi živali v pravem pomenu spoznavale lepoto. O tem nam ni treba niti govoriti, da živali ne umevajo lepote na lepi sliki. Tudi nihče ne misli, da žival čuti lepoto kakega kraja ali lepoto stavbe. Nobene dokaza ni za to, da bi živali spozna-

vale lepoto človeškega obraza. Vemo, da celó najlepša godba psu težko dene, ker cvili blizu nje. Prav tako cvili ob zvonjenju. Živordeča barva je nekaterim živalim neprijetna, n. pr. puranu, biku.¹

Zakaj torej žival ne spoznava lepote? Ker ne sodi, ne primerja, ne premišlja, ker nima uma. Žival ne pazi, pa tudi ne razločuje natančno, ne more družiti več predmetov v celoto, ne umeva, kaj je skladno, kaj ne. Pri živalih, ki se zde, da so najbolj umne, ni kaj bister vid, kakor pri psu, mački, čebeli: pač pa je jako krepko čutilo za vonj. Zatorej jim je nedostatno glavno čutilo za lepoto, izvrstno pa je čutilo, ki služi hrani.

Povzemimo iz tega premišljevanja glavne resnice! Prvič smo razvideli, da izvira ugajanje, o katerem govorimo, iz spoznavanja lepih predmetov. Ko spoznamo lepi predmet dovolj, tedaj nam ugaja. Kadar lepi čutni predmet vidimo, ugaja; kadar lepi nadčutni predmet umemo, ugaja. Torej ugaja spoznavanje lepega predmeta, in všečnost ali ugajanje se ravna po spoznavanju.

Drugič smo razvideli, da je ugajanje iz spoznavanja lepih predmetov bistveno drugačno, kakor ugajanje iz tako imenovanega čutnega uživanja. Za čutno uživanje ni treba, da bi deloval um; sladkobo občutimo, če kaj mislimo ali ne. Ob lepem čutnem predmetu

¹ S tem pa ne trdimo, da bi bile živali popolnoma neobčutne za lepoto. Reči smemo, da večinoma živalim ugajajo skladne barve, večini živalij jako ugaja svetloba, ne prenažno gibanje, preprosti in mehki zvoki. Znano je, da živali po nagonu nekako cenijo lepoto živalij iste vrste. — V vseh teh in drugih slučajih pa vendar ne moremo reči, da živali umevajo pravo lepoto, temveč le, da nekateri preprosti predmeti, n. pr. mehke barve in mehki glasovi, ugodno in pomirljivo delujejo na živce, ali da imajo poleg lepote še druge lastnosti, ki ugajajo živalim. O starem slikarju Zevksu pripovedujejo, da je jako živo naslikal grozdje; prišli so vrabci in so kljuvali naslikane jagode. Drugi slikar, Apél, je naslikal konja; ko je mimo njega šel živ konj, je zarezgetal. Delfinom neki jako ugaja godba. — Ako preudarimo te vzglede, ne moremo priznati, da bi živali mikala ravno lepota, temveč pri slikah je bila prevara, pri godbi pa je to, da so jim taki glasovi nenavadni

pa se takoj vzbudi mišljenje, primerjanje in presojanje, in s tem se čutni utisk in ugajanje ali okrepča ali zmanjša. Torej tudi ob čutnem predmetu ni ugajanje samo čutno, ampak ob enem nadčutno. Zato je resnično, da je uživanje lepote *duševno* delo, ne pa telesni občutek. In razvidno je tudi, zakaj le človek spoznava lepoto in ne žival: zato, ker ima um, ker sodi, premišlja, umeva, česar žival ne more, čeprav ima čutila kakor človek. A ker nam um deluje vedno le na podlagi čutnega spoznavanja, zato je že v čutnosti podlaga za lepočutje.

Tretjič smo se prepričali, da ugaja tudi nečutna lepota; zato je to ugajanje nečutno

in le v duševnosti, ne pa v kaki telesni zmožnosti.

Vse to ugajanje, vse lepočutje torej je v našem umu — tudi tedaj, kadar nam čuti sami pokažejo čutno lepoto. Lepočutje nikakor ni telesno delovanje, akotudi sodelujeta pri mnogih predmetih višja čuta. Žival potemtakem more občutiti v preprostih lepih predmetih neko prijetnost, ne pa lepote.

Po tem preiskovanju umevamo, kaj je neki to: „Lepoto občutiti, čut lepote, lepočutje“; sedaj umevamo, katere naše moči ali zmožnosti delujejo pri spoznavanju lepote. Po tej poti bomo tudi razvideli, kaj je lepota sama. (Dalje.)

Spominom.

I.

Sladkim spominom srce verjame,
zvesto v življenje s sabo je vzame;
s sabo na pota, kamor ne sije
žarek ljubezni in poezije.
Mine nam rano ljubav mladosti,
enkrat se pije kupa sladkosti;
zánjo pa druga nam je nalita,
bridka usoda v njej nam prikrita.
Sreče življenja mi se zavemo,
ko čez mladosti grobe že gremo.

II.

Bog vas ohrani
srečni spomini
moje mladosti!
Srce vas čuva
duša vas ljubi,
toda v bridkosti!
Bog vas ohrani,
srečni spomini!

Ti pa, oj roža,
s trnjem odeta,
moja ljubezen —
Bog te obvarij!
Drugim premilo
ti se razcvetaj,
meni pa venec
za na grob spletaj!

Ljudmila.

Peričniku.

Peričnik, dika zemlje naše,
kako mogočno ti šumiš,
kako mogočno ti bučiš,
Peričnik, dika zemlje naše!
Srebrno belo vodo svojo
zaganjaš s silo nevzdržljivo
tje v skalo trdo, skalo sivo,
ki hoče pot zapreti tvojo.
A ti, Peričnik, nezmagljiv si
in v moči svoji nesprosljiv si;
z vso silo vdarjaš v skalo sivo,
z vso silo svojo nevzdržljivo,
da skala pod teboj se trese,
in kosi njeni že drobé se . . .
In ko srebrne gledam pene,
ki brizgajo od skalne stene,
in mavrico, ki v njih blesteče
v sedmerih barvah se leskeče,

in v solčnih žarkih se preminja,
se prikazuje in izginja:
budi se v srcu up mi nov.
Ta mavrica, ta meni znači
slovanskih sedem naj rodov,
vseh Slave združenih sinov,
ki jih sovražnik kruti tlači.
Kot ti, Peričnik, bo privrela
enkrat moč združena slovanska,
vsa moč slovanska, velikanska;
in kakor ti, Peričnik, skalo —
zdrobila bode jarem tuji,
ki je od jarmov vseh najhuji.
Oh, naj zgodi že to se kmalo,
le to želim, Peričnik krasni,
ko dnes se divim tvoji vodi,
da to se skoraj, skoraj zgodi,
Slovanu vreme naj se zjasni!

Narjan Pretko.

Za narod.

(Povest. — Spisal *Mirovič.*)

(Dalje.)

III.

Petdesetak, katerega je Josip Šenica iz doma redno dobival v Gradec, kjer je doganjal pravoslovne študije in najdrznejše probleme o slovanstvu, ta petdesetak je imel različne lastnosti in različne poti. Bil je namreč hkrati prevelik in premajhen; začetek vesel, konec mu je bil žalosten. Nekaj prvih večerov v mesecu je smel pravoslovec Šenica brezskrbno pasti svoj želodec in svojo radovednost po kavarnah in raznih društvih; smel je zmagoslavno izbojevati nekaj malo ali nič krvavih dvobojev s preširnimi burši. A ti večeri so se prehitro jeli krčiti, zakaj Gradec je velik in mesec strašansko dolg. Na koncu prve polovice je moral že prav marljivo varčevati, kar pomenja po dijaškem slovníku: s kruhom in vodo pasti želodec in svojo radovednost nasičiti s tistimi suhoparnimi paragrafi, ki poznajo prebito malo poezije. — Ako ni vsaj nekoliko varčeval, mu je ostal lačen konec meseca brez konca petdesetaka. In potem, joj! Josipov oče je bil premožen, nekoliko stiskav štajerski Slovenec, ki ni znal sinu vcepiti svojih nazorov o varčevanju v glavo.

Često je Josip ubiraje citre v samotni sobici stavil načrt za načrtom, urejal dohodke in troške v mesecu, pa mu je vse podrl takoj prvi došli petdesetak. V družbi je tako kratkočasno in pijača tako slastna!

Doma je oče tarnal, da mu sin preveč troši; Josip je pa komaj čakal, da bi mu kmalu minule s tako pičlimi petdesetaki merjene študije.

Bližal se je dolgo zaželeni konec.

Začetek vsakega dijaškega leta so pridno in z veselo nado zalili, in po stari navadi še v nekoliko večji nadi zalili tudi začetek zadnjega semestra. S tovariši je prebil več nočij zaporedoma po kavarnah, opraskal v

imeni domovinske ljubezni v dvobojih še jedenkrat toliko buršev kakor po navadi, in to mu je bilo dobro znamenje za srečni zvršetek državnih izpitov.

Potem so pa več večerov zdržema pele citre in več tednov trpele pravoslovne knjige. Josipu se je čelo potilo navzlic pomladnemu hladu. Ko so se možgani utrudili in je gospodinja pozabila po noči četrtič in petič postreči s črno kavo, so zopet citre morale preganjati suhoparnost boginje Justicije.

Končano vse! Tudi poslednji izpit! — Sedaj sem prost, je vzkliknil in hkrati pomislil, da bi bilo spodobno tudi srečni konec srečno zaliti. A v žepu je bila — suša. S poslednjimi novčiči poslovivšega se petdesetaka so izginili tudi oni, katere je očetu priračunal za „povišano takso“ zadnjega izpita. S tem je bil konec popivanja, konec pevanja poleg citer, konec dolgega časa, bede, dvobojev, konec dolgo pričakovanega konca in začetek življenja . . .

Vsled izvrstne govorniške sposobnosti so mu mnogi svetovali, da naj si izbere odvetniško prakso, a Josip, navdušeno goreč za narodno slovansko stvar, je trdil, da je mila materinščina še najbolj zanemarjena pri sodiščih, kjer gleda vsakdo, da čim preje zleze na višje kline uradne lestve in zato neče nihče niti na prvem klinu delati visokim gospodom preglavice in svojemu napredovanju napote z uvajanjem novega jezika v sodno dvorano.

To napako je Josip pojasnil tudi očetu, ki je rad pritrdil žalostni istini v tedanjem slovenskem uradovanju ter obljubil sinu nekaj desetakov priboljška na mesec.

Šenica je prišel za avskultanta k nekemu sodišču na Kranjsko.

Prvo leto so mu prakso za nekaj časa pretrgale orožne vaje, drugo leto pa poziv

na zasedanje Bosne in Hercegovine, zato pa je odičil koncem boja svoje prsi z vojno svetinjo in razširil svoje obzorje z različnimi veselimi in žalostnimi utiski.

Vrnil se je k uradnim aktom.

Ker so z napornimi študijami nehali tudi pivski večeri in ž njimi neizogibni dvoboji, je razširjal svoje privatno delovanje, da se je še marljiveje učil slovanskih jezikov, naročal razne časopise in govoril v družbi dolgo in imenitno o zadači slovanstva.

Za mladega, živahnega govornika se je izpočetka zanimal poleg resnih možakov in lahkoživih, idealno nadahnjenih dijakov, zlasti nežni ženski spol z očeti in materami. Vsi so mu prijateljsko stiskali roko in ga vabili k domačim slavnostim, naj se je že praznoval v družini nov krst ali pa god stare, za svoje stričnice skrbne tetke. Šenica je zahajal rad v take družbe, pil in govoril, govoril in pil. Svoji domovini in njenim vzorom je živel z dušo in telesom. Zato ga vse javno in skrivno mu nastavljene zanjke niso zadržale v plamteči in prekipevajoči ljubezni domovinski.

Njegovi govori so bile prave filipike proti krivicam, storjenim slovenskemu rodu.

Predsednik ga je moral posvariti.

V dveh treh letih ga to ni izmodrilo, marveč še bodrilo, da je ljubil domovino, ljubil „mučeniško“ in sovražil nje nasprotnike po „vražje“.

Skrbne mamice in brezskrbne trške hčerke, katerim bi bila Josipova plača in karijera dobrodošla molzna kravica, so menile, da ni samo osveta zastran Josipove nepremagljivosti, marveč žalostna istina, ako pravijo: Šenica ne bo nikdar adjunkt, ker je preveč — naroden.

Šenica je o prostih dolgočasnih urah v pisarni res nekolikokrat pomislil, da ga morda „hranijo“ za kaj boljšega, zakaj njegovih sošolcev dobršna polovica ga je bila že prehitela. V bridki zavesti, da se mu vzpričo domoljubja godi krivica, je segel, kakor že marsikdo v enakem položaju, po palmi narodnega mučeništva.

Pridobil si je nekoliko zaupnih tovarišev, menečih, da so rojeni pod jednako nesrečno zvezdo, in pridno zalival najnovejše dostojanstvo.

Škoda, da je bila ta „gloria“ tako kratka!

Skrbne mamice in neskrbne hčerke, oziraje se zadnji čas po brezpomembnem večnem avskultantu, so namreč nekega dne k drugim prevaram svojega spomina uvrstile nov dokaz, da svet laže: Josip Šenica je dobil dekret in bil prestavljen za adjunkta v popolnoma nemški okraj.

To ga je še bolje uverilo, da so se vsi bogovi zakleli proti njegovemu domoljubju.

Jel se je baviti z vsakdanjo politiko, pisal skrivaje politične članke v slovenske liste in bil v zvezi z nekaterimi narodnimi prvaki. A to ni bilo dolgo neznano njegovim predstojnikom. Vendar so mu še dobrohotno prizanašali z raznimi ukori.

Misleč, da je s tem tudi vse pozabljeno, si je Josip Šenica leto za letom prizadeval s pomočjo svojih vplivnih zaveznikov priti v kak slovenski okraj. Zaman. Iz obupnosti je potapljal svojo žalost v slovanstvu in v vinu.

Brzjaven pozdrav na veliko slavnost hrvaškega naroda v Zagreb mu je privabil prvo disciplinarno preiskavo, ki se je vlekla kakor hudo leto. Josip je dokazoval svojo nedolžnost z vsakršnega stališča in vsakomur. Posledica vsemu je bila, da so ga milostno premestili na pusti Kras v trg, ki je imel med uradniki prelepo ime „Straf-kolonie“, sicer pa v obeh deželnih jezikih — Selišče.

Že pred njim je šel glas, da ga preganjajo zaradi narodnjaštva in da je izvrsten govornik. Zato se je kmalu spoznal z rodoljubom Pavčičem, z nekdanjim seliškim županom Zevnikom, pl. Zagolijem, s pivarjem Lobnikom in z nekaterimi narodno navdušenimi učitelji.

Lepemu spolu je bil vedno všečna postava. Ni zanemarjal družbe, igral je v zimskih večerih na citre, pil navdušeno na svoje ognjevite napitnice in v najhujši sili pomagal mešati tarok, dokler ni nesrečni jelenjski

zajček razrušil rahlih vezij, spajajočih gospodo v Selišču in v okolici.

Laskavo sumljivo sporočilo v Podgorju pri Pavčiču, gospe kumice pomenljivi pogledi, izbrane knjige za Zagollijevo Irenko in njena nepremajhna dota — vse to je začelo adjunkta odrivati na pravo pot. Spomnil se je včasih v šali izrečenega očitaja: „Josip, poišči si za življenje družice, potem boš solidnejši!“ In sam je tudi že mislil, ko je zdravil preočitne nasledke zabavnih večerov, da mu ne kaže drugega kakor kreniti na pametno stezo. Ali bi mu v to pomagala ženitev ali samo trdna volja, tega ni mogel odločiti.

Svojim vzorom in svoji domovini je slednjič sklenil ostati zvest navzlic velikim prijaznim očem Zagollijeve Irenke, katere podoba mu je bila zvesta spremljevalka.

Začel je motriti vprašanje o ženitvi z objektivnega, uprav akademiškega stališča, in sklepal, da je ženitev nekaterim potrebna, a vsem ne in zlasti njemu ne.

„No“, je premišljeval neki večer odhajaje spat, „ko bi se tudi ženil, kje najdem žensko, ki bo meni všeč in jaz njej?“ Hotel se je smejati, pa Irenkina podoba, njeni pogledi . . . „A, to ni nič!“ Obrnil se je v zid in blagroval samega sebe, da je tako trden v svojih sklepih, blagroval seliškega zajca, ki je provzročil razpor, blagroval pot v Strane in srečno nazval misel, da je sam stavil maščevalni nasvet in se radovoljno sam postavil na čelo nasprotnikom pl. Zagollija.

Neko jutro ga pozdravi še na postelji duhteči listek:

Dragi gospod!

Moj bratranec je šel danes zgodaj v P. pozdravljat novoimenovanega okrajnega glavarja. Upam, da me gotovo obiščete. Posojene knjige s srčno zahvalo in s prošnjo za druge Vas čakajo pri meni. Zanesljivo Vas pričakuje po konsilu

Faninka Z.,
gostilničarka.

„O, vem, vem, kaj se snuje! O, trikrat neumna moja glava!“ Stisnil si je krmižljave oči, da sta mu gori pod neprijetno plešo zasvetili kar dve solnci, in v teh dveh solncih je videl zopet dvoje jasno modrih očij, videl prijazno lice pl. Irenke. Kaj je hotel!

Začel je s svojo toaleta urejati tudi svoje misli: „Hm! Posodil sem ji Gregorčiča — hm! O tem bo že mogoče nekaj govoriti, če ga je le umela. Pa saj pravijo, da je to ‚lirik srca‘. Kaj bi ga ne umela! — Hm! Tudi Prešerna! Ha, ha! Zaljubljenecem sladka paša, — hm, kakor nalašč! — Hm! — Pa kaj? — Sem-li res zaljubljen — tudi jaz?“ Prijel se je z obema rokama za čelo in je stiskal, slednjič pa dejal: „Hm! To ostane nerešeno! Jaz ljubim domovino! Ljubim samo — — jedino! Hm!“ Tu so se mu ustavile misli. „Irenka bo bogata“, mu je zabrenčalo kakor zapoznena jesenska muha, „hm, in ni več premlada. Izvrstno dekle. Hm! In njen brat? Hm! Bodoči svak, materijalist, a jaz idealist, ki potrebujem — denarja, ha, ha!“ Zasmel se je tako glasno, da je predramil samega sebe in vstal z neurejenimi mislimi.

Na pol oblečen pogleda zopet listek: „Ti plemiči!“ zamaje z glavo ne vedé, ali naj pojde ali naj ne pojde.

Tisto jesen se je udomačil na sedežu okrajnega glavarstva mlad mož, srednje postave, črnih očij in črnih las in črne, kratko ostrižene brade, velik politik, a ne velik diplomat. Geslo mu je bilo: Te in te veljake moram pridobiti za svojo osebo in na vladno stran.

In to geslo je izkušal uresničevati z vsemi sredstvi. Mož je znal delovati živahno in odločno. Pa tudi njegovi nasprotniki niso spali, in štiriperesna deteljica je delovala po načrtu. Ostri dopisi v dneh vroče agitacije za Pavčičevo poslanstvo so izpodkopavali ugled nasprotnikov, zlasti ugled Zagollija in glavarja samega.

Vsa stvar se je še poostrila, ko je bil naposled po vročem boju izvoljen v deželni zbor podgorski Pavčič. Strasti so prišle do vrhunca. Zabavljanja, draženja, smešenja, do-

Jutranji slavospev.

Risal *Ivan Vavpotič*.

pisov, govorov in zagovorov, popivanja in pijančevanja, tudi plačevanja za brezkončne stroške ni hotelo biti konca. Zmagovavci so hoteli zmago zase izkoristiti, premaganci pa se ubraniti zlih nasledkov. In čudovito: pijača je vplivala na obe strani: tam je vnela, tu je pomirjevala duhove.

V teh kritičnih trenutkih je bil realistični pristav poleg Irenke Zagollijeve tudi premagan. Njene ljubeznive oči so obetale čez desetorico tisočakov, njena usta so bila polna navdušenja za njegove ideale, in njeno srce je bilo — tako je šepetala — že kdaj njegovo. Potem sta govorila o velikih rodoljubih velikih sosednjih narodov, in Josip je moral priznati, da je bila vsa njegova zjutranja priprava v ta namen celo malenkostna. Postavljal ji je nasproti slovanske velike može: Šafaříka, Palackega, Kollára, Dobrovskega, Čopa, Kopitarja, Mickiewicza, Kosciuszka, Sobieskega, Puškina, Turgenjeva, Tolstega, Preradovića, Vuka, Zrinjskega, kakor je nanese govorica.

„Slovani ste — smo — vendar tudi omikan narod, kaj ne gospod pristav?“

„I kaj pak, gospica! Mlad, čil narod, narod bodočnosti — slovanske bodočnosti, Irenka. To bodeva midva še doživela, o Irenka! Bodočnost je naša, kaj ne?“

Irenka je tolmačila te navdušene besede v prilog svoje ljubezni in Josipa tako milo pogledala, kakor se ni spomnil da bi ga bila pogledala kdaj lastna mati. Vedel je, kaj pomenja to, in v srcu se mu je zopet danes nekaj zganilo, kar se mu ni zdelo več ljubav domovinska . . .

Obračal je med prsti četrtinko, katero je bil zaradi lepšega že kdaj izpraznil, pozabivši naročiti drugo; v Irenkini navzočnosti ga je ostavila tudi tista običajna popoldanska žeja.

Sedaj je zvedel dovolj, zvedel brez pomiselka, da mora pristav Šenica nekega dne srečati pristava Šenico na lastni nasprotujoči si poti. A kdo bi mislil sedaj o tem?

Pridružila se jima je gospa Faninka, pomagala Josipu in njej hkrati ter gledala zadovoljno svoje vrlo uspevajoče delo.

Ob odhodu v pisarno je Josip danes in še večkrat pozneje zabil izposojene knjige.

Pl. Zagolli je sicer trdil, da ne bere časopisov, če pišejo ti še tako žaljivo o njem; vendar je vsako popoldne posedal z Lobnikom v pivarniški restavraciji in prerešetal ž njim najnovejša sumničenja, s katerimi mu je kadila nasprotna stranka.

„Te moram uničiti, moram in moram, pa veljaj karkoli! Glavar mi bo pa pomagal, in tudi ti mi boš pomagal, kaj ne, Gašpar?“

Izkusil se je braniti in se je branil uspešno.

Brez posebnega brzojava se je raznesel glas po celem okraju: „Novoizvoljeni poslanec je sicer dober agitator, a velik dolžnik, ki ne premore niti toliko lastnega imetka, kolikor so vredne podkove njegovih konj.“

„Saj vam ga bodo prodali, na dražbi ga bodo prodali ta teden jeden dan, jaz vem, da ga bodo“, je trdil Viktor Gorenjec v Podgorju svojim voznikom v gostilni, v svesti si, da zastran daljnega sorodništva z Zagollijem ne more drugače govoriti.

„Ko bi bil količkaj veljaven, bi vsaj županil domači občini, pri moji veri da je res“, mu je pritrdil pl. Fran in še pristavil: „Glejte, naš Zevnik bi bil tudi rad poslanec, ko ima vsaj to zaslugo, da je že bil župan.“

„Da, Pavčič, ta je pa res ničla“, je dodal Gorenjec prepričevalno in se poslovil z Zagollijem, da se čim preje tudi ta stvar razglasi na primernem mestu.

Medpotoma je srečal svojega vinskega brata Cesarja z Velikega Potoka.

„Hoj, hoj, Matevž! Čakaj no! — Veš kaj novega?“

Rdečelični, visokorastli mož z malimi črnimi brkami ustavi konja in zve svojega nekdanjega svaka Pavčiča — jedino napako.

„He, he! Vidiš — pa res! Koliko je dolžan samo meni! Danes ali jutri potrkam za denar, pa bo, vidiš tako-le je ž njim . . .“ In popihne se po dlani, kjer ni bilo nobenega praška, in dostavi: „Jaz ga tudi ne morem in drugi ga tudi ne morejo . . .“

„Tako je, tako! — O, tako, tako!“

Moža sta se ločila prijateljski, sporazumno.

Pl. Zagolli je tudi skrbel, da se je Josipa Šenice malenkostna udeležba pri agitaciji za Pavčiča spodobno povečala in naznanila ne le javnosti, marveč tudi na pristojnem mestu.

Učitelja Rus in Dobravec sta dobila v tako zvano tajno kvalifikacijo — pogibelni črni piki.

* * *

V tej dobi, ko je vsa javnost nemirno vrela, je Šenica še vedno skrivoma zahajal k vdovi Faninki, kjer je užival najslajše veselje pri pridni učenki Irenki. In to ga je čimdalje bolj uverilo, da bi bilo najpametneje razdreti prijateljstvo pl. Zagollija z njegovo stranko in Frana kakor tudi njegovega brata Vinka iz Podgorja pridobiti za narodno stvar.

Kolikokrat se je odločil, da to razodene deteljici? Ali ne bi to dišalo po neznačajnosti, ker bi se izneveril svojim sklepom?

Vračaje se z neke komisije je Šenica vendar omenil, da poštar Slakar ne mara naznaniti pl. Zagollija zastran sleparske vožnje, in pristavil Pavčiču: „Janko, ti si najbolj neodvisen. Ime bomo itak izkusili skriti, priče pa poišče sodna oblast.“

Pavčič je molčé odkimal.

„Da, prokleta, ko bi jaz tako-le ne imel toliko otrok, primojdunaj, pa bi se žrtvoval“, pristavi Rus.

„Dobravec, ti?“

„Nisem nič na boljem kakor prijatelj Rus. Tudi meni se smilijo otroci.“

Zaradi tolike neodločnosti pa je vzrastel Šenica. Tako se je razburjal samo še vzpričo svoje prve disciplinarne preiskave. „Kukavice! Še pravim: Kukavice!“

Drugi trije vstanejo, Josip zvrne poln kozarec po grlu in še ponovi: „Kukavice!“

„Josip!“ plane Rus proti njemu, „tudi jaz sem vojak, pri moji . . .“

„Prosim, mir; saj nismo otroci!“ dé Janko počasi in dostojanstveno, neverjetno zroč Šenico.

„Ti se norčuješ, ali si pa pijan — brez zamere!“ mu jo zasoli Dobravec.

„In še pravim: Kukavice — mi vsi! A —“ pristavi na tihem, k Janku se nagnivši, — „Zagolli je moral nekje izvohati našo namero in je poslal denarje . . . Slakar mi je pravil — — Z Bogom!“

Vstal je, postavil na plešo klobuk in pobegnil iz sobe tako naglo, da bi bil kmalu na pragu podrl sicer zajetno gospo kumico, in je brez drugega slovesa izginil v temno noč.

„Ta se še vrne!“ opomni Pavčič.

„Pa ima ga nocoj tako-le — nekaj pod kapo“, ugibali so ostali trije listi in uporabili Josipovo odsotnost, da so složno udarili po njem in mu očitali nedoslednost, ker pomežikuje z Zagollijevo Irenko.

„In tak človek naj bi bil poslanec? Pijanec, ha, ha“, pošali se Rus.

„Da, zato smo Slovenci zaostali. Najboljši talenti se nam potapljujejo v vinu. Mož, mož nam manjka . . .“, reče krepko Dobravec in skrbno zalije svojo modrost.

„A kaj ti, pesimist, vidiš vse črno. Beži no! Mar ni li tukaj gospod kumšija mož . . . mož primojdunaj, mož, da malo tacih? Na to zdravje pijmo! Tako-le: Bog Vas živi, gospod kumšija, tako-le!“

Pili so složno, a Dobravec se le ni dal ugnati.

„Vidiš ga no! Gospod poslanec je tudi moj kumšija, pa zato sem prav nerad oni dan slišal svaka Gorenjca, s katerim se sicer ne gledava kakor angela, da nam bodo prodali poslanca.“

„A tako! No, ta pa že ve, ker mnogo bere.“

„Resnica! Radi dolgovi niti za župana ne morete biti, trdé nasprotniki.“

„Cujte, kumšija; kmet in župan, poslanec in kmet, to ne more skupaj. Sicer pa, veste, je to malenkost in tudi za to smo že poskrbeli.“ (Pavčič je rad govoril o samem sebi v množini.) „Moja žena tudi že ve, da namerjamo o prihodnji občinski volitvi podražiti prijatelja okrajnega glavarja.“

„Kako? Kako pa?“

„I, tako-le: Stari župan Lesan odstopi zastran starosti; izvoljen bi imel biti Cesar, ki je pa že obljubil meni, da ne sprejme volitve, samo da bom jaz izvoljen proti Za-

golliju in okrajnemu glavarju. Po volitvi se pa takoj odpovem — — .“

„Tako je, vidite, gospod Rus!“

„A, bravo, kumšija! To je manever! Čestitam.“

„Živio“, pribije Dobravec in predlaga vnovič ‚ex‘, „da nas ne bo ta hudir od Šenice zmerjal. Prej ga je zvrnil sam, a ko se vrne, da bi zopet pil ‚ex‘, ne boš, Jože! Ka-a-aj?“

Pili so in pili, a pristav se ni vrnil.

Po temni cesti in z mračno glavo je počasi krevsal iz Podgorja v Selišče. Prav želel je mirnega kotička, kjer bi si odpočil na duši in na telesu.

V prostorni sobi je užgal luč in ugledal na mizi znan ovitek in še bolj znan naslov, pod katerim se je skrivalo neveselo sporočilo, da so zopet napletli vzpričo udeležbe pri agitaciji za Pavčiča čisto novo disciplinarno preiskavo . . .

„Iz te gošče mi mora pomagati Pavčič. Te dni bo zasedanje deželnega zbora. Tam mora posvetiti mojim in svojim nasprotnikom — brez milosti. Takoj jutri mu bom pisal in razložil vse, vse . . .“

Tri dni pozneje je pa dobil poslanec Pavčič od Josipa Šenice drugo, precej drobno pisemce.

Predragi!

Prav za gotovo Te pričakujem jutri zjutraj ob 7. uri na zahodni strani seliške tovarne, kjer boš moj sekundant. Zagolli me je izzival. Orožje nasprotniku v korist: samokresa. Zanesljivo Te pričakuje

Tvoj

Josip Šenica.

NB. Naj stvar ostane tajna!

* * *

On je kakor običajno vsako popoldne pred uradno uro sedel pri mizi in se igral s praznim četrtinčkom, dočim je ona sedela nekoliko stolov od njega in vezla, ali pletla, ali se igrala z modnimi časniki. Skrbno je

odgovarjala in še skrbneje opazovala svoj vzor in njegove velike, modre oči za zlatim nanosnikom, naravno skodrane lase na tilniku in za ušesi in njegovo redko brado pšenične barve.

Da, prav tak bi moral biti njen vzor izza mladostnih sanj; morda samo s to izpremembo, da bi se na mestu pšenične rumene brade bolje podala črna in na mestu sitne pleše gosti črni lasje: a z dvaindvajsetim letom ima Irenka ne samo vzorov, marveč tudi razsodnost, da je teorija često različna od realnosti.

Tudi vdova Faninka jima je navadno pomagala kramljati, kolikor je utegnila; utegnila je pa navzlic raznim opraviлом, katera so vršili posli, malone zmerom. Na tihem je zelo zavidala sestričini srečo, kakršne je bila sama tako zelo potrebna . . .

„Še te volitve, oh še te volitve! Mislim, da bi se z mojim bratom že kdaj poravnala, ko bi ne bilo teh sitnih volitev, Josip.“

„Hm, morda; pa jaz mislim, da je glavna ost sedaj obrnjena proti Pavčiču, ki je navzlic nasprotovanju obeh tvojih bratov bil izvoljen županom v domači občini.“

„Dal se je voliti, samo da pokaže glavarju, koliko vpliva ima med ljudstvom.“

„In pa, da se takoj odpové“, dostavi Faninka v svesti, da tudi ona nekaj ve; „potem mora biti voljen Cesar z Velikega Potoka.“

„Ha, ha, ha! Ta je pa res lepa, ha, ha, ha! Pa res!“

Smeh vsled vrlo uspele Pavčičeve spretnosti, s katero si je pridobil županski stol, bi bil gotovo še odmeval po sobi, da se niso nagloma odprle duri in da se ni na pragu pokazal vitki gospod Fran pl. Zagolli v vsej svoji jezi.

„Fran!“ vzklikne vdova, „ali nisi šel h glavarju?“

„Ha, kakor me vidiš, je to vprašanje popolnoma odveč.“ Kakor kači so mu švigale oči po sobi. „Eh, kakor vidim, lepa družbica to, ha!“ Irenka vstane in stopi nekoliko proti durim:

„Oprosti, brat! Mislim, da ga ni pripravnejšega trenutka . . . Tukaj smo sami, prav

sami. Gospod pristav nama s Faninko pomaga včasih preganjati dolg čas sedaj po zimi.“

„He, verjamem; kdo drugi bo pomagal pa preganjati tvoje muhe: meiner Seel', da je res, adio!“ Rekši zaloputne duri prav prostaško, da so se stresli vsi ogli hiše. Josip skoči za njim, Irenka ga pograbi za jopič:

„Ne, ne. Josip tega ne! Za Boga! Josip!“ On ni slišal.

„Gospod plemeniti, ali menite, da smo res vsi hodili tje v šole spodobnosti, kamor vi?“

„S takimi propalicami, kakor ste vi, ne govorim.“

„Počasi, gospod plemeniti. Zaradi vaše maščevalnosti sem res za jeden ukor bogatejši, pa zaradi tega še vedno c. kr. sodski pristav in rezervni častnik.“ Irenka ga je vlekla za rokav nazaj v sobo, Josip jo je potolažil mirno: „Prosim, potrpi!“ In pl. Fran je tako osato pogledal in tako robato zaklel, da se mu je adjunkt v obraz zasmeljal in pristavil ironično: „Ako mislite zastran gospice sestre kaj, vam povem, da sem v tem slučaju tudi jaz kavalir, ki znam braniti svojo in svoje izvoljenke čast.“

„Beraško — svojo čast! Du elender Schuft!“

Šenica je zgrabil z obema rokama za duri, da so nemilo zaškripale v njegovih pesteh, za njim je pa ihtela svareča ga Irenka, da se je premagoval do skrajnosti in še čez:

„Gospod plemeniti: niti to se ne strinja z vašim plemenitim imenom.“

„In zalezovanje grajskih hčerá ne z vašim dostojanstvom, prokleta slovenska sodrga!“

„Gospod — —“ Josip je prebledel: toliko premagovanje mu je bilo skoro preveč. Dami sta ihteli na glas, da Fran nalašč izživlja.

„Še danes naznanim oficirskemu koru vaše današnje vedenje.“

„Da se nečem býti z vami, ne? Da, meiner — —.“

„Hm, brezpotrebno delo, katero vam svetujem odložiti do jutri, ko gotovo okusite ostrino moje sable.“

„Sprejeto.“ In brez daljšega besedovanja je odšel.

Začel se je dolg oddihljaj kakor po razsajajoči nevihti.

Nobeden ni hotel prvi začeti, zakaj zdelo se je vsem, da bi bila ob tako dovršeno končanem delu odveč vsaka beseda.

„Vidiš, to je provzročilo vse tisto vaše pisarjenje po časnikih, da ga toži Janez cigan za obrtno pravico pri menjavi in trgovini s konji.“

„Pa sem jaz pisal?“

„On misli! Oh, Faninka, kako sem jaz nesrečna!“

„Irenka!“ začne on mehkeje, „jaz tudi nisem kriv. Drugi pišejo in drugi zopet sodijo. Kolikrat sem namerjal resno pomirjenje z vsemi, tudi z učiteljema. Ha, kako so ti to zagrizli ljudje, misleči, da se domovina razsuje na drobne kosce, ko bi oni odjenjali za las, čeprav bi s tem pridobili za narodne namene imovito stranko, kakršna je pri nas baš vaša cenjena rodbina. Niti ziniti si nisem upal o tem na glas. Prosim pa obe častiti dami, da o tem, kar se je sedaj-le zvršilo, molčita obe. To je častna stvar, ki se mora častno dovršiti.“

„S smrtjo, Josip! Oh!“

„S smrtjo!“ pritrdila je žalostno tudi vdova in sočutno s predpasnikom zakrila oči.

Pristav je potem molčé vstal, objel svojo izvoljenko, stisnil roko gospej vdovi, resno se zavil v plašč in šel v urad.

„Za narod in za tebe, Irenka!“ ponavljal je med potoma, ko mu je zavest vedno glasneje govorila, da je storil dobro delo, katerega se ni mogel nikakor ubraniti. Res, da se je tudi domislil srečnih mladih let, svoje pokojne mamice, ki je v šolo odhajajočega redno zaznamovala s sv. križem ter izročala v varstvo božji Materi, pa to so bile le nerazločne megle brez pravih obrisov. Krščansko prepričanje, kolikor ga je še imel, mu je tudi govorilo, da je dvoboj divjaštvo in po cerkvenih postavah navaden, premišljen uboj, a narod, narod vendar ni sodrga, on ni „Schuft“ in njegova zaročenka mora spoznati, da se zna tudi potegniti za svoje nazore.

„Pa če ji ubijem brata?“ Zanašaje se na svojo izvežbano roko, ki je marsikomu pustila viden znak na licu, čelu in nosu, je pregnal to mučno misel. „A on izbira orožje!“ šine mu v glavo. „Hm! Če izbere samokres, ubije on mene, ker je bolj vešč strelu, kaj potem? Lahek odgovor: Hm! Potem je pa vsega konec. Napravim mu še to sramoto, da postavim Irenko za svojo glavno dedinjo. Ne! Tega ne! Ona je idealno dekle.“

Cim bliže je bil večer, tem hitreje so minevale iz pristavove zavesti mračne megle. V pisarni, kjer so nižji uradniki zložno otepali svoje pipe in kjer je tudi on tako često preko dolgočasnih uvodnih člankov nemškega uradnega lista zrl skozi okno na puste kraške goličave, v tej pisarni je Josip danes pisal poslovilni list očetu, pisal nekaterim znancem, pa izročil sebe v blag spomin svoji Irenki: „Rad umrem, rad za mili narod in za tebe.“ Ko se je pa zopet zagledal na gole hribe, ob katerih je danes brila ostra burja, mu je pogled nehoté ušel k župni cerkvi in na pokopališče in na mrtvašnico: „Oh! Tam-le bomo jutri zvečer! Samomo-

rivec, pogubljenec, grešnik! Ljudje bodo pljuvali na moj grob. Morda mi ne prižgó niti lučice k nogam. In vendar umrem — mučenik! Kako različno sodi svet! Sam Bog ve, da nisem zakrivil drugega, kakor da sem ljubil svoj rod!“

Zvečer je uredil svojo imovino, ostavivši jo v narodne namene, poslal Slakarja in kancelista k pl. Franu, da izbere orožje, na kar sta kmalu prinesla odgovor: „Samokresa!“

„Saj sem vedel, da mi želi smrt! Naj bo, no! Hvala za izkazano ljubav!“

Po večerji je z neko obupno veselostjo zbral okolu sebe nekoliko znancev pri Muhiču, pil ž njimi, se navduševal za sveto narodno stvar, pušil smotko za smotko in objemal prijatelje drugega za drugim, da so si pomenljivo pošepetavali: „Danes se ga je zopet nabral!“ Slednjič je poslal celo po citre in prepeval z votlim glasom, da je topo odmevalo v nizki sobi več nego jedenkrat: „O zdaj pa nikdar več, nikdar več!“

Polnoč ga je vzela.

(Dalje.)

Uslišana.

(Novela. — Spisala *Pavlina Pajkova*.)

(Konec.)

V.

Štirinajst dnij je bilo minulo od zadnjih dogodkov. Zdravnik je med tem točno vsak dan obiskoval svojo bolnico. Nadičin laket, ki je bil nenadoma otekel, je bilo treba skrbno zdraviti. Zato zdravnik ni dovolil, da bi se ga dotikal kdo drugi kakor on.

Pri njegovih posetih je bila izpočetka vselej navzoča teta, ki je vedno kaj obsojala in oporekala, bodisi Nadičinemu vedenju in govorjenju, bodisi zdravnikovim zahtevam in določbam. Ko je pa zdravnik, mož odločen in malobeseden, spoznal prepirljivost

neprijazne stare gospe, povedal ji je brez ovinkov, da v bolnikovi sobi ima zapovedovati on in nihče drugi.

Teto je to — kakor je trdila — drzno postopanje in malo spoštljivo vedenje jako žalilo, zato ni odslej nikoli več stopila predenj. Kuharica je nadomestovala pri bolnici hišno gospodinjo, kadar je zdravnik zahajal k njej, v veliko Nadičino veselje in zdravnikovo zadovoljnost.

Ujec, zakopan v knjige, je zabil po cele dneve, da imajo bolnico pri hiši; a ko se je tega nenadoma spomnil, priletel je brž v sobo pozvedovat, kako se ji godi. Zvedevši

da ozdravljanje napreduje, je odhajal zadovoljen in se zopet ni prikazal po cele dneve.

Nadica je med tem samevala v svoji sobi, pomenkovala se s Pašo, ki se ni ganil iz nje bližine, in nestrpno štela ure do onega časa, o katerem je vedela, da jo bo zdravnik obiskal. Ujec ji je bil sicer naročil iz mesta zabavno berilo, a dokler je imela jedno oko zavezano, ni bilo misliti na to zabavo. Kuharica pa, katera se je zaradi dela le malo bavila ž njo, se je jako čudila, da Nadica ne toži več o dolgem času, sploh, da je tako tiha in vase zamišljena, kar je bilo pri njej celo nenavadno.

In Nadici res ni bilo dolgčas. Kratki so bili sicer zdravnikovi obiski in malovažno je bilo ono, kar sta tedaj med saboj govorila, a ona je po cele ure o tem premišljevala in sanjarila. Oltarček s podobo sv. Ane, ozaljšan s cveticami njenega poletenskega klobuka, je še stal neizpremenjen na svojem vzvišenem mestu. Vselej, kadar se je ozrla nanj, spomnila se je namena, zaradi katerega je bil postavljen. Zardela je ob tem, nasmehnila se, a nato zopet resnobno se zamislila. Ko bi bil on — menila je zdravnika — vendar le tisti . . . Božja pota so čudovita, kakor je kuharica rada ponavljala, nemogoče torej ni. Ne, ne! On se kar nič ne vede kakor bodoči snubač. Oduren je, malo beseden, kakor bi mu bila pokora lečiti jo. Jedino, kar je dobrega na njem iztaknila, je to, da jo potrpežljivo, brez ugovarjanja poslušša, ko mu zaupno o sebi kaj pripoveduje, četudi se ji zdi, da se mu ob tem ziblje na ustnih porogljiv posmeh. Najbolj pa se ji je prikupil s tem, da je tako moško odpravil neprijazno in sitno teto. Zato misli, da bi se sporazumela popolnoma, ko bi le hotel. Kakšnega je obraza, o tem ne ve nič določnega; z jednim očesom se vidi vse nekako megleno, ker baš desno, katero ji je bilo od nekdaj boljše od levega, so ji obvezali. Zdi se ji pa, da ni napačen človek, čeprav ni več mladenič. In to ga dela še zanimivejšega, prav kakor ustvarjenega za junaka romanu.

Take misli so ji rojile po glavi. Da bi ji bilo torej dolgčas?

Danes je pa šlo njeno premišljevanje še za korak dalje. Izprevidela je namreč, da ni dovolj, ako on njej ugaja, poglavitno je menda, da ona ugaja njemu. Morda bi bila smela to upati pred svojo nesrečo: a sedaj, z ranjenim čelom, pač ne more več komu ugajati. Včeraj ji je bil obljubil, da ji danes sname obezo raz čelo: kdo ve, kakšna bo z onim zarastkom! Težak vzdih se ji je izvil iz prsij. Odkar je izgubila ljubo mamico, zdi se, zarotilo se je vse proti njej; ni doživela nobene prav srečne ure odtlej, pač pa mnogo žalostnih. Najboljše bi bilo, ko bi jo bili pustili zaspati za večnost v onem zasneženem jarku: kar nič ni tedaj trpela, ne duševno, ne telesno.

Tako otožna kakor ta dan, še ni bila Nadica v vsi bolezni. Prava rešitev iz neprijetnega premišljevanja je bil za njo zdravnikov prihod.

Kakor vselej tako si je tudi tedaj ogledal najprej njen laket. Bil je ž njim zadovoljen in naznanil, da bo mogel v nekaterih dneh odstraniti one sitne in mučne deske. A sedaj čelo! Res, rana ni bila več krvava in lahek zarastek se je bil napravil nad njo; čela ni torej treba več obezati. „Sedaj pa, kuharica“, dejal je zdravnik, ki je zapazil v Nadici neko nemirnost, „dajte ogledalo sem! Naj se gospodična prepriča, da njen obraz ni tako ogrjen, kakor se je bala.“ Vzel je zrcalo iz kuharičinih rok in postavil dekletu pred obličje.

Ker se je bilo dolgo obezano oko odvadilo svetlobe, videla je Nadica v prvem trenutku svojo podobo v steklu kakor megleno. A kmalu se ji je izbistrilo oko, in v zrcalu je videla svoj obraz skoro nič spačen. Hitro se je pomirila in vzkliknila veselo: „Saj res ni tako hudo; ko odpade krasta, poznalo se bo le malo, da mi je pamet hotela nekdam iz glave ulti. Na zarastek pa spustim kodrček las, in tako bo še ta pokrit.“

Zdravnik, ki Nadice še nikoli ni bil dobro pogledal, ker je imela glavo zavezano, je opazoval sedaj z veseljem njene žive oči in lepo obličje, na katerem se je značila prijetna iznenajenost. Ob tem se je

zadovoljno nasmehnila, da sta se ji sredi lic utisnili majhni, poredni jamici. Ves njen dražestni obrazek je bil v tem trenutku videti nalik solnčnemu žarku.

Zdravnik se je čutil srečnega, da je on največ pomogel k tej njeni zadovoljnosti: spoznal je, da tega nežnega obličja pač še nikoli ni temnila strast, da se tega jasnega belega čela gotovo še nikoli ni dotaknila kaka senca skrbi in nevolje.

Nato se Nadica obrne proti zdravniku: „Kako ste spretni v svoji stroki!“ reče s pohvalno-hvaležnim glasom; „naš domači zdravnik bi izvestno ne bil nikoli tako izborno ozdravil rane nad očesom. Od obrvij bi ne bilo nič ostalo; a kako grdo bi to bilo videti!“ — V svoji navdušenosti bi bila rada segla po njegovi roki, da mu jo stisne v iskreni hvaležnosti; a on je k temu ni vspodbudil. Roke je imel vtaknjene v žepih in rekel je kratko: „Storil sem svojo dolžnost.“ Nato je sedel k mizi, da napiše novo mazilo.

Njegova hladnost in brezčutnost je Nadico močno zbolela. Da bi skrila svojo bridkost, je pogladila Pašo, ki se ji je močno dobrikal zaradi njene prijaznosti.

Zdravnik jo je med pisanjem skrivaj opazoval. „Kakor se vidi, vam je oni pes silno drag“, izpregovori naposled in zloži recept.

„On je po materini smrti moja največja tolažba“, odvrne deklica, in zopet prisrčno poboža lepo glavo zveste živali.

„Kaj pa teta?“ popraša zdravnik z nasmehom, „ali je ona šele za psom?“

„Niti toliko ne“, zagodrnja Nadica s prezirljivim naglasom.

„A ona je sestra vaše matere“, oponese ji on z namenom, da bi jo podražil.

„Žal!“ vzdihne Nadica, „a to še ni vzrok, da bi jo morala ljubiti. Kakor ni teta telesno moji materi niti za las podobna, baš tako tudi ne po duši. Moja mati je bila lepa in prijazna: a kakšna je teta! Zato je teta mojo mater vedno črtila, baš ker je bila drugačna od nje; ta stari srd pa sedaj razliva name. Prepričana sem, da me zato ne pusti med ljudi, da bi me uničila, da bi me

onesrečila. Ona hoče, da — da se ne bi nikoli možila, ker srečnih ljudij ne more trpeti, kakor sta bila srečna moj oče in moja mati.“

Nadica je bila nevedé prišla v tir pripovedovanja in ne da bi mislila, ali njega zanimajo vse one malovažne stvari, je nadaljevala veselo in mu odkrivala zgodovino svojega življenja. Spominjaje se očetove in materine smrti, pa slovesa od preljubega rojstvenega mesta Ljubljane in od dragih prijateljic, se je solzila in krepko dostavila, kako se do smrti dolgočasi v ujčevi hiši in kako jo teta trpinči s svojo brezsrčnostjo. Njena zdrava roka je med tem brisala z robcem sedaj jedno, sedaj drugo solzno oko.

Nič ne spravi moškega bolj v zadrego, nego ženske solze. Zdravnik je sicer že med njenim pripovedovanjem tu pa tam segel vmes s tolažljivo besedo, ker se mu je dekle res smililo.

Ko pa je prenehala in je mogel priti do besede, je rekel:

„Obžalujem, da je moja neprevidna opazka o teti dala povod vaši žalosti. Potolažite se! Mladi ste še, in kar ste v zadnjem času bridkega prestali, se bo dalo popraviti. Saj ne bodete vedno pri ujcu.“

„Jaz se tudi včasih s tem tolažim. Pa če me teta nikamor ne pusti, kako naj bi našla — — —“, hotela je reči „rešitelja“, a umolknila je, zardela in se ozrla na oltarček.

On je sledil njenemu pogledu, zapazil oltarček, vendar iz njega ni mogel posneti nobenega pojasnila za Nadičino hipno zadrego. A ob tem je njegov pogled tudi zadel na stensko uro, in skoro prestrašen je zapazil, da se je danes tu mudil predolgo. Bolniki še čakajo njegove pomoči. Poslovil se je torej brž od nje, a pri tem ji prvikrat podal roko v pozdrav in sočutno pogledal v njene objokane oči. Te oči, četudi solzne, so se iskrile nekega tajnega svita, ki je bolj pričal o radosti, nego o pobitosti.

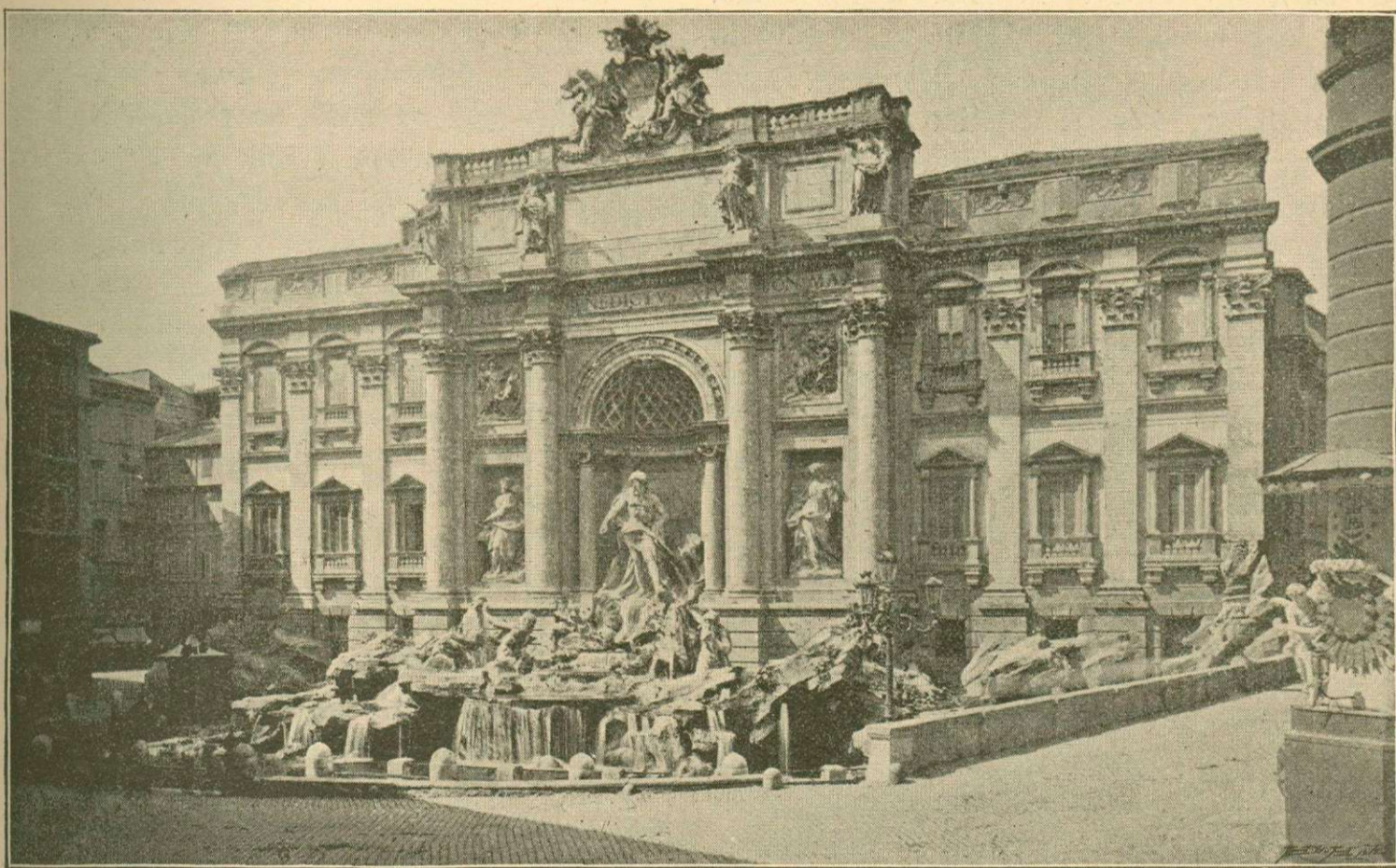
VI.

Odslej je prihajal zdravnik vedno redkeje k bolnici, ker se ji je zdravje hitro vračalo. Po prvih štirinajstih dneh, v katerih

jo je obiskoval vsak dan, je zahajal k njej še jeden teden vsak drugi dan, potem po dvakrat na teden in v šestem tednu je obljubil, da pride še jedenkrat, in to morda zadnjikrat.

Kakor je bila teta vesela, da bo kmalu bolnišnice konec, tako je Nadica na tihem žalovala in se bala onega časa, ko zdravnik preneha jo obiskovati. Kako se ga je privadila! Vse, kar je težilo njeno mlado srce, vsak prepir s teto, vsako nesporazumljenje z ujem, vse svoje misli, teženje in želje

voljno, kadar je kaj pripovedovala; semtertje jo je tudi malo podražil ali se ji smejal. In prav zato, ker je bil njegov smeh le redka stvar, je bil zanjo tako mičen. Ker je ostajal pri njej vedno dalje, je bilo to zanjo znamenje, da se tudi on ne dolgočasi v njeni družbi. Še misliti si torej ni mogla, kako bo takrat, ko ga izgubi. Ali naj potem iznova životari kakor prej? Predno se je bila ž njim seznanila, jo je trpinčil samo dolgčas, a kadar njega izgubi, jo bo mučila tudi otožnost. Lepa bodočnost jo čaka! In zopet

Fontana Trevi v Rimu.

— razven one najskrivnejše — mu je odkrivala na drobno po onem zadnjem dolgem razgovoru, s katerim je pravzaprav postala zaupna ž njim. Komu naj bi potem darovala to prisrčno zaupanje? Kuharici? Ta je pri njej silno izgubila svoje važnosti, odkar se je bila seznanila z zdravnikom. Nobenega pravega prijateljstva ni bilo sicer med njima, ker ni bilo nikdar na njem videti znamenja, iz katerega bi bila smela sklepati, da tudi on čuti do nje nagnjenje, kakor ona do njega. A poslušal jo je vselej

„Dom in svet“ 1900, šte. 3.

se je obrnila do kipa sv. Ane. „O, ljuba svetnica“, prosila jo je, „daj, stori, da ga ne izgubim! Rada ga imam, prav tako rada, kakor nekdanj svojo ljubo mamico. Glej, na kolenih te prosim, tako pobožno, tako iskreno kakor še nikoli poprej!“

Kuharica je bila kmalu pregledala Nadičino dušo. Veselila se je z jedne strani, a bala se z druge, zakaj spoznala je, da zdravnik ne kaže, kakor da bi Nadico umel ali hotel umeti. Ko je redkeje prihajal v hišo, ga je izkušala s postrežbo in prijaznostjo

pridobiti za Nadico. A zastonj; zdravnik ni izpremenil svojega vedenja. In jutri ali pojutranjem je imel priti zadnjikrat. To je bil Nadici naznanil tako hladnokrvno, da je zdrgetala. Torej nič, čisto nič ni ona njemu! In to jo je tako zmedlo, da ni nič vedela, kaj da mu je odgovorila. Gotovo nekaj prav neumnega ali neumestnega, ker jo je ob tem čisto drugače pogledal kakor sicer.

Pri obedu po tej napovedi je bil ta važni dogodek jedini predmet govorjenja. Teta in ujec sta računala in ugibala, koliko nagrade bo zdravnik zahteval in se pri tem pričkala. Ujec je namreč menil, da bi se spodobilo desetak mu še povrh dati za njegovo požrtvovalnost, ker je Nadico res izborno zdravil; a teta je odgovarjala, da bo že sam veliko računal za trud, da mu torej za to, ker je vestno izpolnjeval svojo dolžnost, ni treba še plačila povrh.

Istega popoldne je sedela Nadica klaverna v svoji sobi in bolešno ogledovala prste poprej bolne roke. Nekaj je premišljevala; kaj, ni težko uganiti; saj vse njene misli so bile v zadnjem času obrnjene samo na jeden predmet. Kako brzo je prešlo onih šest tednov njene bolezn! Kako se je od začetka bala, ko ji je zdravnik povedal, da se bo zdravila štiri do šest tednov! In sedaj je obžalovala, da je bilo samo šest. Deset, dvanajst bi ji bilo še premalo, ker ti dnevi niso bili mračni, temveč so bili dnevi jasni in srečni. Ko je tako opazovala svoje prste, si je skoro želela, da bi se povrnila prejšnja bolezen, samo da bi še nekaj časa potrebovala zdravnikove pomoči. A razum ji je pravil, da se to ne bo zgodilo. Pred njo na mizi je ležalo pero, s katerim je zdravnik navadno pisal recepte. Vzela je je v roko in pomočila; kakor nezavedna je začela po nohtih bolne roke pisati. In pisala je — „Evgen“, njegovo ime! Na vsak noht je napisala po jedno črko. Kakor sanjaje je prečitala potem to ime neštivilnokrat: v mislih, šepetaje, na glas, radostna, žalostna. Kar se nakrat domisli, da se bo morala kmalu od njega posloviti. Zatorej bi bilo dobro, da bi se vadila v tem, kar mu v slovo pove.

Kmalu je sestavila nekaj besed. Zdele so se ji prisrčne in tudi slovesne. Polglasno jih je ponavljala. Prepričana je bila, da napravi nanj, če nikoli poprej, pa gotovo sedaj neizbrisen utisk.

V tem trenutku se vežni zvonček oglasi. Nadica se vzdrami; poznala je to zvonjenje. Da bi že danes prišel? Iz veže začuje glasove; kuharičin visoki glas se je spoznal hitro, a uganila je iz svojega prijetnega nemira, da je drugi glas zdravnikov.

„Danes me gotovo niste pričakovali, gospodična?“ reče zdravnik, stopivši v sobo; „z neko komisijo sem moral priti sem. To priliko sem porabil, da sem vas obiskal.“

„Jako lepo od vas“, ga pohvali Nadica, kateri se je mahoma izcimil up, da jo je posetil ko prijatelj, ne ko zdravnik. „Ta vaš obisk torej ne velja bolnici; potemtakem tudi ni zadnji.“

„Zadnji, gotovo zadnji, razven, ako si izvijete slučajno v kratkem nogo, da bi me zopet potrebovali“, pošali se on. Ob tem pa seže po Nadičino ozdravljeno roko, da jo še jedenkrat preišče.

Nadica, ki je bila po njegovi izjavi obledel, sedaj nenadoma zardi noter do las, roko pa, katero mu je že bila pomolila, hitro odtegne, in sicer tako burno, da se pri tem udari ob ogel mize. Bolestno zaječi, in roko brž vtakne v obvezo.

„Ali ste se močno udarili?“ je vprašal zdravnik v skrbeh, in neka ganjenost se mu je poznala na resnem licu. Bistro njegovo oko je bilo namreč takoj zapazilo in sestavilo one na nohtih zapisane črke, na katere je bila Nadica, iznenajena zaradi njegovega prihoda, popolnoma pozabila.

Ko je rekla, da ne, ni zahteval več, da bi mu roko pokazala. Kakor da se ni nič zgodilo, je rekel z navadnim glasom: „Danes je šest tednov, kar sem bil poklican k vam, in sedaj se smem z zadovoljnim srcem ločiti od vas, ker ste od svoje nezgode tako dobro ozdravljeni, da vam od nje ne ostane drugega kakor spomin.“

„Da“, dostavi ona bolešno, „samo spomin!“

„Jutri“, je nadaljeval zdravnik, „ako bo vreme ugodno in se vam bo ljubilo, smete iti iz hiše ven, a ne za dolgo, da se polagoma privadite. In sedaj mislim, da se vam smem priporočiti.“ Segel je po klobuk in se še jedenkrat k njej obrnil, da bi se poslovil.

Nadica se zgane. „Že odhaja“, si je mislila; „zahvaliti se mu moram za njegov trud.“ A ko si je napenjala svoj spomin, da bi se domislila naučenega govora njemu v slovo, ni ji prišla ne jedna beseda na um. „Hvala, hvala, da ste me ozdravili!“ spravi naposled s prisiljeno navdušenostjo na dan in mu seže smehljaje v roko, katero ji je on ponudil. Prepričana je bila namreč, da vse, kar je kdaj mislila o njem, je bilo le varanje same sebe, ker je on njej nasproti neobčuten kakor kamen. Naj torej niti ne sluti, kako ji je slovo od njega težko.

Zdravnik je hotel nekaj odvrniti, ko se vrata odpró in kuharica pride poprosit zdravnika, da naj se potruži v gospodarjevo sobo.

„Tako pridem“, odzove se zdravnik. Proti Nadici pa urno pristavi: „Bog vas obvaruj, gospodična! Vselej me bo veselilo, ako bom kaj lepega in prijetnega o vas čul.“ In še predno se je Nadica zavedela, jo je zapustil.

Nekaj trenutkov je zrla Nadica kakor okamenela v vrata, ki so se za njim zaprla; a takoj jo predrami neka divja bolešt, ki jo je bila obšla. Žalost in jeza, ti dve veliki uničiteljici srčnega mirú, sta jo dobili objednem v svojo oblast.

„Zakaj se mi je ta človek utisnil s tako silo v glavo in v srce, ko je vendar moralo biti brezuspešno? Zakaj se mi je sreča kazala v vsem svojem sijaju, zakaj mi je dala srkati svojega medú, da me naposled kruto prevara?“ Ko si je stavila ta vprašanja, pade njen nemirni pogled na znani oltarček. Z jednim skokom je planila k njemu, srdito prevrnila svečice, razmetala nakit, kip svete Ane pa obrnila k zidu, da bi ga ne videla. A komaj je dovršila to, kar ji je velela hipna jeza, ji je bilo hudo žal. Vrže se v naslonjač, lice zagrebe vanj in se tiho, a bridko zajoče.

Njene solze se še niso ustavile, ko nekdo potrka na njena vrata. Ni se brž oglasila. Nekaj nenavadnega je bilo to, in mislila je, da se je zmotila. Domačini so prihajali v njeno sobo brez uvodov, drugi ljudje pa je niso obiskovali.

A trkanje se je ponovilo. Vznemirjena vstane in si obriše mokro lice; šele potem se komaj slišno odzove. Ko se nato vrata odpró, odskoči Nadica, kakor da je zagledala prikazen. Zdravnik je bil, on sam, on, o katerem je mislila, da ga nikoli več ne bo videla.

Zdravnik je vstopil. Videti je bil bled in nemiren. Pogledal ji je v objokani obraz.

„Vi se jočete?“ je bilo prvo vprašanje, katero je stavil, približavši se ji. „In kdo je temu kriv?“

„Vi gotovo ne“, odvrne drzno, ne da bi ga pogledala.

„Ali resnico govorite?“ popraša on resno in z nekim nemirom v glasu.

„Ne vem, zakaj bi se zanimali za moje solze?“ odgovori Nadica odurno, ker ni mogla lagati.

„Prav zelo me zanimajo. Vedite, da vas je pred četrtnko ure vaš varih obljubil meni v zakon.“

Nadica ga neverno pogleda, kot da bi se bala za njegov razum. Potem se ozre po sobi, kakor da se hoče prepričati, ali bedi ali sanja. Njene oči so gledale srpo, usta so ji bila na pol odprta, kakor da hočejo nekaj govoriti, a niti besedica ni prišla iz njih.

Zdravnik ji je hitel na pomoč. „Bil je nekdam mož“, začel je pripovedovati in jo počasi privedel do naslonjača, „ki je prestal veliko bridkih prevar. Zaradi tega se je zarotil, da neče več ljubiti. A prišlo je drugače. Proti svoji volji je ljubil vnovič in sicer iskreneje nego preje. A on se je temu siloma ustavljal, dušil in skrival svoja čustva, dasi mu je to provzročalo nepopisne muke. Vedel je, da ga tudi ona iskreno ljubi, da trpi, a vse to ga ni moglo odvrniti od njegovega sklepa. Krepko je prestal izkušnjo skoro do konca. Ob koncu je pa omahnil. Ko je odšel od nje, da je ne bi nikoli več

videl, takrat ga je prevzel kakor smrtni strah. In —.

„O kako nespametno je toliko trpeti, ko bi z jedno samo besedico, z jednim samim nemim znakom bilo takoj pomagano“, poseže tu na pol smehljaje, na pol jokaje Nadica vmes, ki je pri vsaki njegovi besedi vedno bolj oživela. „Pri meni je bilo drugače, ženska se ne sme usiljevati, a moški —.“

„Porednica! Vi torej veste, kdo je ona čarovnica, ki je tako nepremagljivo vplivala na onega moža?“ nasmehne se zdravnik, in stisne obe njeni roki v svoji. „In vendar bi se ta trpin“, je nadaljeval, „ki je z lastno voljo mučil sebe in njo, navzlic vsemu neznosnemu trpljenju ne bil udal usiljivemu klicu srca, da ni prišla nenadejana in odločilna pomoč. In ta pomoč je bila vaša teta.“

„Moja teta?“ začudi se Nadica, ki v svoji radovednosti niti ni zapazila, da je zdravnik med govorjenjem njeni roki bliže potegnil k sebi.

„Ko sem prej odhajaje od vas stopil v sobo vašega ujca, ki me je bil dal poklicati, čakala sta me oba. Ujec me je ogovoril prijazno kakor vedno, a teta se je začela takoj po svoji navadi pritoževati o vas in mi naštevati vaše nepopoljšljive slabosti, in to s tako zlobno brezčutnostjo, da je v meni vzkipele. Ne, v rokah te ženske ne pustiš dalje dekleta, katero ljubiš, dejal sem si. Ko me je ujec potem vprašal, koliko da zahtevam nagrade za svojo zdravniško pomoč, zahteval sem najvišjo, katero sem kdaj stavil, zahteval sem vašo roko. Iznenajena sta bila jako oba, a ne neprijetno. Ujec je takoj privolil, ume se, ako bo Nadica tudi zadovoljna; teta pa, katera je težko skrivala svojo zavist, zatrdila je godrnjaje, da za svojo osebo samo zahvalja Boga, ako ji oni nepridiprav čim preje pride izpred očíj. Veliko zahajam med ljudi in poznam zato njih dobra in slaba svojstva, a videl sem le malo ženskih bitij toliko trdega in slabega srca.“

„Jaz pa sem to že davno vedela“, odvrne Nadica samosvestno. „Že rajna mati je

rada trdila — morda je mislila na svojo sestro — da so ženske, ki so hude kakor koprive. In teta je taka kopriva.“

„Bodisi!“ reče on in se nasmehne, „ali poglobitnega mi vendar še niste povedali, Nadica, namreč: Ali hočete res biti moja ženica?“

„Saj ravno zato, da bi se rešila tete, sem častila sv. Ano“, odvrne Nadica naivno pa živahno. „In vi, vi ste moj rešitelj, ker ste mi najljubši“, pristavi deklica odkritosrčno in zardi.

On jo pogleda, kakor da se čudi; kar je rekla o sv. Ani, tega ni umel. A Nadica mu takoj v preprostih besedah pove vso zgodovino svojega oltarčka. „Kakor torej vidite“, končala je svojo izpoved, „tej ljubi svetnici se imam najprej zahvaliti, da sem našla vas, ki me bode rešili iz te dolgočasne hiše, a potem tudi dobri kuharici, ki mi je dala oni modri in toliko uspešni nasvet. To ji morava povrniti.“

„Seveda, to se spodobi“, pritrди on. „A povejte mi, ljubka, kaj pomenja, da je danes vaš znameniti oltarček razdejan nalik oltarju velikonočnega petka?“

„Oh, da!“ odgovori ona vidno osramočena; „takrat, ko ste me tako kruto zapustili, razburila sem se nekoliko — in — pa saj človek v jezi niti ne ve, kaj dela, in sv. Ana mi gotovo ne bo v zlo štela moje razdraženosti.“

Nato se približa oltarčku, seže po kipu sv. Ane in ga iskreno poljubi. „Pa bi ga še vi poljubili, da bo zamera gotoveje odpuščena“, reče deklica in mu ponudi kip. A ker on ni kazal, kakor da bi ji hotel željo izpolniti, ljubeznivo pristavi: „Poljubite, prosim, meni na ljubo!“

„Zakaj ne“, odvrne on vesel, „a prej bi vendar svoji nevestici pritisnil zaročni poljub.“

Ni se mu protivila, zdelo se ji je to čisto naravno. Ali je pa potem srečni ženin poljubil tudi prašni kip, tega ni hotel nikdar povedati.

Šmarnic nikar!

(Slika iz življenja. — Spisal *F. S. Finšgar.*)

Majev vzduh, mehak in voljan kakor svila, dišeč kakor čaša lilije in jasen in svetel kakor biser. — —

In trepetali so tičji spevi po tem zraku n ga pihljali in zibali, da je zvenelo, kakor da bi vetrič pod vedno jasnim nebom italijanskim dramil Eolovo harpo. A zabučal je veliki zvon, zadoneli so njegovi manjši bratci, in poln akord je plaval pod sinje nebo, da so utihnili pevci krilatci, presedli se z vejice na vejico, zganili z drobno glavo in posluhnili to bučanje, te zvoke, ta mogočni akord, ki je plaval nad njimi vzneseno, orjaško kakor dolga perot jastreba nad jato vrabičev. In prisluškovali so to donenje samo za časek, a niso se ga zbal, niso zatrepotali. Više so sedli na cvetne brste in glasneje in krepkeje zažvrgoleli — — —

Sredi vrtov, kjer so peli na cvetočih vejah tiči, mimo goste zelene seči, kjer so bila spletena nova gnezda, se je vil dolg, dolg sprevid. Korakoma je stopalo šest nosačev, a pri vsakem koraku je zatrepotalo in zašumelo bujno cvetje na rakvi. Bele teje — *albae roseae* —, bele kakor lice Venere izklesane iz najčistejšega marmorja, so se pripogibale in drhtele ter se kakor obnemogle naslanjale na široke palmovne liste, ki so krili rakev, da ni bilo videti desk. Le tu in tam so skozi zelene palmovne prste prosevali pozlačeni robovi, ki so se lesketali v majevem solncu. In na tem cvetju so se iskriale kapljice blagoslovljene vode, s katero so kropili rajnega Julija — samotarja.

Zdrsnila je rakev v tesno jamo. Množica borno oblečenih deklic in dečkov se je prišla do jame, in iz drobnih suhih roki so se usuli šopki na krsto, da so jo zagrnili in pokrili z gomilo majevega cvetja.

Tak pogreb, toliko ljudstva, — in vendar ni bilo ob jami nikogar, ki bi bil zajokal

in zaihtel za njim ter vzdihnil: Ni ga, več ga ni mojega Julija! Ne soproge ne otrok, ne matere ne očeta, ne sestre ne brata — nobenega ni bilo ob grobu. — Množice so se pa vračale, in njih šepet se je strnil nad pokopališčem v jeden sam bolesten vzdih: Ah, škoda, škoda — — —!

I.

Pred dvajsetimi leti je bil tudi maj — tak majev dan kakor danes. Trije mladeniči so stopali po peščeni stezi kvišku po strmem robu.

Ves breg je bil odet z mladim cvetjem, po katerem so šumele čebele, posedali metulji, brenčali kosmati čmrlji. Smreke so pobile dišečo smolo, leska je že otresala dolge mačice, tu in tam je stala divja črešnja v belem cvetnem snegu. Globoko so dihali mladeniči in vsrkavali gozdni vonj. Ogreli so se na strmini. Žametaste čapke so pomaknili nazaj, kakor oglje črne rudarske bluže so odpeli, da je veter poigraval z mehkim suknom, in da so se lesketale rumene vrste drobnih pozlačenih gumbov. Med to trojico je bil Julij Strug, krepak mladenič, rudarski élève. Okrogli obraz mu je obrobljala črna kratka brada, skozi katero je na licih še prosevala zdrava cvetoča polt. Bil je zares čvrst, moškolep mladenič osemindvajsetih let. Taiste starosti sta bila njegova nekoliko šibkejša tovariša.

Krepko so stopali molče drug za drugim. Dospeli so na vrh. Oddihali so se. Najmilejše zelenje se je razprostiralo okrog, vsa narava je bila živa, vsa je trepetala in šumela, tiho skrivnostno, a vendar veselo in koprneče, kakor bi se čul šum brstečega listja, odpirajočih se cvetnih čaš — — — Življenje se je porajalo z neizmerno silo, vse je hrepenelo iz zemlje na dan — na veseli dan življenja iz zimske smrti, vse se gnetlo in

tlačilo ven ven — k luči, k božjemu solncu. Vsaka travica, vsak cvet, vsak list — vse je bilo mlado, na novo porojeno, nedotaknjeno, čisto. Gledalo je v to zlato vročo solnčno oblo kakor dete iz materinega naročja. Ni vedelo, da bo to solnce še žgalo in morilo, ni vedelo vse to cvetje, da pride čas viharja, da pride doba sadú — da bo vsa ta mehka mladost potrta, pokončana in osuta. — Jednako kodrastemu detetu je gledalo vse to popje in cvetje iz naročja zemlje v solnčne pramene. In taista moč življenja, taisto koprnenje je od narave odmevalo v dušo Julijevo in se v njej strnilo v najlepšo harmonijo, da je pevala s tiči, dehtela z vijolicami, šumela kakor bister studenec in hrepenela kvišku kakor brsteča vejica kvišku k luči — k življenju. Bilo je svobodno to srce kakor tica v zraku, a vendar je hrepenelo in ljubilo življenje, katero se je pred kratkim šele razprostrlo pred njim in mu zagotovilo: „Vroč je boj za obstanek, prijadril si v varno luko belega vsakdanjega kruha!“

II.

Ljubezniv je grad Balkovič. Ni velikanski, a prostoren vendar in tako lepo vtaknjen med zelenje na solnčnem bregu kakor popek sredi zelenih listov. Pod njim pa izvira potočič in curlja in skaklja po kamencih in se izliva v grajski tolmun, ki je obrobjen s črnim lesom kakor devino oko z gostimi črnimi vejicami.

In tako je bilo veliko oko grajske Tonete, kakor bi nebo odsevalo v tolmunu, in vejice tega očesa — kakor gosti vitki les ob njegovih bregovih. V pisanem čolnu je veslala tistega dne po jezercu, veslala in pela, zibala se v čolnu in se sukala po gladki vodi živahno, razposajeno, jednako postrvicam, ki so rajale pod vodo in poskavale za muhami, ki so rojile nad gladino.

Mama je sedela na bregu v senci cve-točega kostanja, ko so prišli Julij in tovariša mimo tolmunu.

Pozdravili so se iskreno. Znana sta bila ž njo Julijeva tovariša, a on jo je videl prvič.

S klobuki so potem mahali in pozdravljali Toneto sredi jezera.

„Ah, to dekle! Ne sluša me! Tako se muči in žene, da bo prišla vsa potna in rosna — — Prehladila se bo in skupila preveč — in me ne sluša!“

„Milostna, ako dovolite, vzamemo drugi čoln in ulovimo hčerko“, poprosi dvorljivo se priklonivši dr. Jaroš Cegnar.

„Izvolite, prosim; Vas bo rajša slušala!“

Stopili so v večji čoln. Julij je prijel vesli, Jaroš je vodil krmilo, tretji, Vencel Vitež je sedel čolnu na kljun.

Odrinili so.

„Toneta! Lovimo vas, gospa mama je dovolila!“

„Za mano!“ Nad vodo je zazvenel poreden smeh. Toneta je odložila slamnik, vzrav-nala se na sedežu, z belimi rokami popri-jela veslo krepkeje, in dolgi lahki čolniček je šinil kakor riba po vodi. Čoln, v katerem so bili mladeniči, je bil težji in neokreten. Strug je veslal z vso eneržijo. Vesli sta se globoko zarezali v vodo in kar šibili v rokah Strugovih. Čoln je brzel po vodi, in razdalja se je krčila vedno bolj in bolj. Ali Toneta ni bila samo krepka veslačica, umela je tudi zvito taktiko. Nalašč je veslala polagoma, ko so se bližali ozkemu koncu zaliva, kjer je odtekala voda in gonila grajski mlin. Julij je veslal še vedno z isto silo. Za Toneto se ni oziral, saj je vodil krmilo Jaroš.

„Smo že skupaj!“ zaklical je gospici Jaroš.

„Bomo videli“, odzvala se je poredna nagajivka. Kakor vrtavka se je zasukal čoln in smuknil tik obrežja nazaj na „odprto morje“. Težji čoln je prišumel z vso hitrostjo proti bregu, in nakrat so vsi omahnili v njem — čoln je sedel na pesku v plitvi vodi. Z vesli so ga morali dvigniti in pahniti nazaj na globoko.

Sredi tolmunu je pa ploskala Toneta vsa radostna in klicala:

„Gospod doktor! Smo že skupaj!“ — —

Predno so preganjavci prišli do srede, poskočila je Toneta že iz čolna na breg in zasopla sedla k mami ter si pahljala z belim slamnikom razpaljeno lice.

„Občudujem vas, gospica, izborna ste veslali“, poklonil se je Julij Strug Toneti, ko so ga predstavili. Ona se mu je pa samo prostodušno nasmehljala in ga krotko pogledala.

Strugu je bil pa ta smeh ugodnejši kakor ves zbor tičev, katerim se je čudil prej, lica milejša kakor najrahljši cvet, in zobje med polnimi ustnicami belejši kakor šmarnični zvončki.

Mama je povabila izletnike na južino. V grajski lopici sredi vrta, kjer so vonjali tulipani, hijacinti, narcisi, vijolice, šmarnice, da se je pretakal kakor zračna reka balzamski duh povsodi, so sedeli ob pregrnjeni mizi in se imeli dobro, izvrstno, kakor ščebe-tajoče senice za vrtom, kakor medú omamljeni metulji po gredicah.

Skoro se je mračilo. Vstali so, da odidejo. Toneta je natrgala za Jaroša in Vencla svežih šmarnic, za Julija je pa odpela svoj šopek iznad prsij in mu rekla:

„Ceprav sem zmagavka v današnji povodni bitki, vzemite vendar s seboj te trofeje — od mene.“

V trenutku ji je poljubil Julij roko, pripel si šopek in prvič celo popoldne je bil v zadregi, kaj bi rekel.

Vrnili so se. Jasna noč, milijoni zvezd, v naravi še vedno isti pomladni šepet, isto hrepenenje po luči — po prostosti. In Julijeva duša je pevala in vriskala — a drugače kakor prej. — Srce je začutilo hipoma neko tesnobo — nič več ni bilo svobodno.

III.

Poletje je prišlo. Ljudje niso več iskali solnca, ne, bežali so pred njim in se skrivali pred soparno žigo po sencah. Majevo cvetje, katero je tako koprneče sililo za solncem, je ovelo povešalo glavice. A glava ni klonila Juliju. Veselega in jasnega so gledali cvetovi, ki so rastle ob stezici, ki je vodila po bregu do grada. Kadarkoli je

utegnil, hitel je po tej poti do tolmuna, po katerem ni Toneta več bežala pred njim.

Minulo je vroče poletje, potihnili gromi, ugasnili bliski, drevje se je obletavalo, trava rumenela, megle so legale na zemljo, iz katerih je dolgočasno pršalo. Prišla je dolgočasna jesen, a se kmalu prelevila v trdo zimo.

Solnce je sijalo skozi okna v Julijevo sobo. Pri oknu na stojalcu so stali trije lončki, in v njih je bilo bujno temnozeleno listje šmarnic. V srednjem lončku je že razpustila jedna troje čašic, okroglih zvončkov z rumenkastim betičem v sredi. Julij je stal pri stojalcu. Solnce mu je gledalo v jasni obraz, na katerem je trepetal zadovoljen nasmeh. Ves zamaknjen je bil v cvet, in ti skromni beli zvončki so cingljali in pozvanjali njegovemu srcu. Kako jih je zaželel, koliko se trudil, zalival, grel in nosil na solnce te šmarnične sadike, katere je naročil iz velikega mesta. Ko je prišel iz pisarne — prva pot k lončkom; ko je odhajal, jemal je zopet slovo od njih. Pazil je nanje, kakor da bi imel bisere zagrebene v črni prsti. Že je skoro obupaval, da jih vzgoji. In danes, glej, sad skrbnega truda! Še par dnij, in vse se bodo razpustile, in on potrga te miljenke in jih ponese njej, katera jih tako ljubi, in jo iznenadi sredi zime s šmarnicami. In potem jo zaprosi od mame, ki ga čisla in ga ima rada in jo privede domov, da bo njegova, samo njegova do groba. Mislil je, dolgo in mnogo mislil, zaptapljal se v sladke sanje, da ni vedel, kdaj je zadnji žarek zapustil snežno belino razcvele cvetke.

Vzdramil se je, vzela klobuk in sukno. Ko je natikal rokavice, gledal je še od vrat proti lončkom in se še vedno nasmihal. A premračno je že bilo, da bi bil zapazil drobne pajke, ki se je spustil na nevidni nitki izpod stropa, zazibal se nad lončkom in obvisel na zelenem listu. (Konec.)

Kužne bolezni po nazorih sedanje znanosti.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

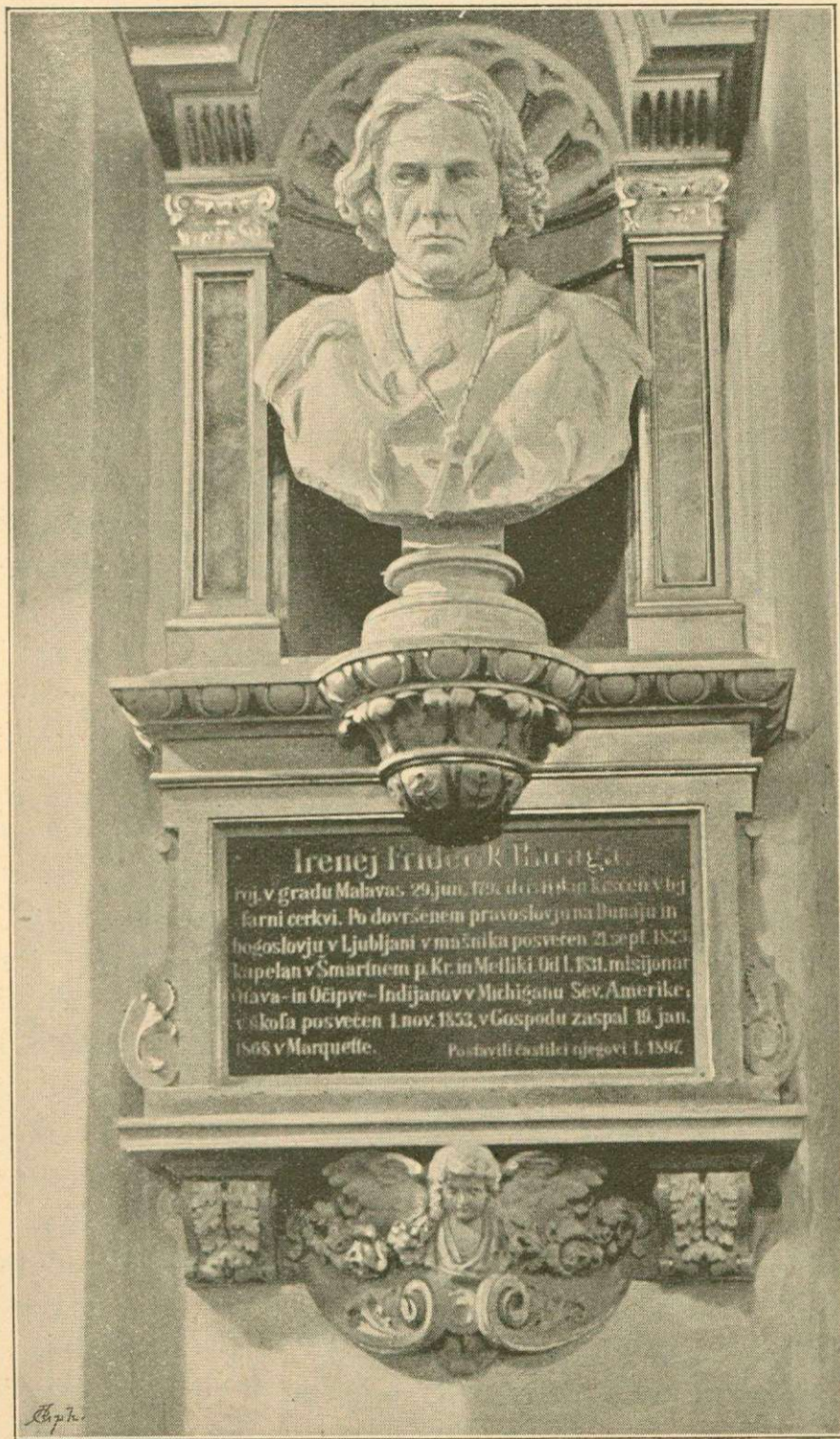
Kdo ne pozna imena Linnéja, slavnega prvaka prirodoslovcev minulega stoletja? O njem se sporoča klasični odgovor

ali se vidi vse, česar si oko želi!“ Zavzeli so se učenjaki, strmeli so preprosti, ko so čuli, kaj vse kaže drobnogled v kaplji vode:

skoro si niso več upali ugasiti žeje. Na videz najbistrejša voda, to ni več tista čista voda, ki so jo poznali in pili dotlej, to je brljuzga, po kateri vse gomazi ostudnih živalic in nepopisnega mrčesa!

A Linné ni prvi odkril pred strmečimi očmi mikroskopskega ali mikrobnege sveta v vodi. Leewenhoek je že pred kakimi 200 leti s kaj preprostim mikroskopom zagledal dotlej neznani svet živalstva. On je prvi pokazal „močilke“ ali „infuzorije“, ki živé po vodi in po drugih tekočinah. Leewenhoek si je mislil, da so infuzorije najmanjše organske stvari. A kaki sloni in velikani, bi dejal, so te Leewenhoekove „mikrobe“ v primeri s tistimi organskimi stvarcami, z „bacili in bakterijami“, ki jih je pred nekimi desetletji odkril Pasteur!

Tak drobiž najnižjega reda živega sveta, bakterije ali bacile (bacillus) je našel tudi Löffler v Greifswaldu pri nevarni bolezni v grlu, pri davici (difteriji). To so tako drobne stvarce, da gredó celo skozi nevidne luknjice ali „pore“ sila gostega cedila ali skozi ilovčni žgani, pa ne pocinjeni lonec, kar se dotlej ni opazovalo pri nobenih mikrobah. Tudi pri kužnem volčiču v gobcu in na parkljih govejih je Löffler zasledil tako

Spominik Barage v Dobrniču. (Fot. dr. Fr. L.)

na vprašanje, kaj se vidi pod drobnogledom ali mikroskopom. Moško se je obregnil, rekoč: „Pod mikroskopom se ne vidi nič,

male bacile, da prederó ilovčno cedilo. Zagledati teh kužnih mikrob v precejeni tekočini sicer ni moči tudi z najbolj povečalnimi

mikroskopi, a da so, to priča učinek, ker precejena tekočina okuži zdravo žival. Prav tisto kužno lastnost ima taka precejena tekočina kakor prava bolezen, zakaj prav s tistim volčičem zavdá goved, kakor če se kužna krava dotakne zdrave.

Veda stoji tukaj pred vrati mnogoterih pojavov, a nima pravega ključa. Manjka ji namreč bolj povečajočih mikroskopov, kateri bi utegnili ta organski drobiž tako povečati, da bi ga videli. Pri kateri drobnosti je meja organskih bitij, kdaj bo to dognano? Sedaj nima pri takih tekočinah učenjak drugega dokaza, da bivajo njih okužljive mikrobe, kakor tega, da take tekočine okužujejo. Tukaj se bakterijološka veda še spotika nad tehniško zaviro: nad nedostatnimi mikroskopi.

Pasteur, Koch in drugi so zasledili, da kužne bolezni izvirajo iz mikrob ali bacil v telesu. Najdrobnejše rastlinske stvarce, katerih z najmočnejšimi drobnogledi ne moremo videti, so največji sovražniki zdravju in življenju.

Ne le radovednost, ampak pereča sila zaradi kužnih boleznij žene prirodoslovce, kemike in zdravnike naprej in naprej, da hočejo najti njih korenine ali vire boleznim. Najti pa hočejo tudi odrešilno sredstvo, s katerim bi se utegnili odpraviti toliko trpljenje bolnikov, pomoček, bi dejal, s katerim bi se dali pokončati kopači prezgodnjega groba. Če se ne moti današnja mlada zdravniška veda o mikrobah, je najmanjši živi drobiž, ki pa ni drugega kakor neskončno majhne prvotne stanice ali celice ali mehurčki, prav ta malenkostni svet je po dandanašnjih nazorih najpogubnejši sovražnik zdravju in življenju ne le človeškemu, ampak tudi živalskemu in sploh organskemu.

Poprej so zdravniki opazovali, iz katerih slabostij izvira bolehanje, in so zdravili te posamezne slabosti: sedaj, ko vedó, da iz jedine zalege mikrob v telesu izvira množica mnogovrstnih naključij, sedaj velja za poglavitno nalogo zdravniško, določiti, ktere mikrobe povzročajo slabosti, potem pa gredó na preganjanje in ugonabljanje teh nevarnih naselivcev ali zajedavk.

Napredku znanosti se moramo zahvaliti, da je kolikor toliko mogoče temeljito odpraviti vzrok pri nekaterih kužnih boleznih. Ozdravljajo z uspehom, kadar človeka napadejo s svojimi kužnimi mikrobami: kolera, kuga, davica, rumena mrzlica, krč ranjencev, porodna mrzlica i. dr.

Bistvo zdravljenja pri teh boleznih je to, da se klin izbija s klinom. Davica se preganja z davico, kože s kozami, kuga se zdravi s kugo. Z jedno besedo: „Strup se odpravlja s strupom.“

To pa ni igrača. Nevarno bi bilo kar naravnost vsaditi ali vcepiti človeku v telo celo tropo živih kužnih mikrob. Poskušati je treba poprej drugodi, poskušati na telesu nekaterih živalij, opazovati je treba učinke kužnih kalij v živalih. Šele iz živalskega telesa se smejo presaditi, dejal bi, nekoliko ukročeni bacili v človeško telo.

Izvirne kužne mikrobe, vzete iz človeškega ali živalskega telesa, se pripravljajo za poznejšo porabo s tem, da se umetno vzrejajo in pomnožujejo. Če se dene nekaj mikrob, ki delajo ranjencem mrtvični krč, v navadno juho, se priredi v kratkem iz te zalege cela naselbina mikrob. Če se čez nekaj tednov odlije juha od mikrob in se precedi potem skozi tako gosto ilovčno cedilo, da v precejeni tekočini ne zapaziš nobene žive mikrobe, vendar-le je tekočina okužljiva, moč ima namreč, da napravi živali, kateri se ž njo zavdá, po udih mrtvični krč. Jednako uči poskus z davičnimi mikrobami, da davice ne povzroča le tekočina, v kateri se redé davične mikrobe, ampak tudi precejena tekočina. Če se količkaj te tekočine vsikne v žival, pa zboli žival na davici.

Današnja kemija, četudi je krepko razvita, še ne pozna tistih sredstev, s katerimi bi pokazala, v čem je kemijsko bistvo teh pogubnih stvari. Tudi zdravnik dandanes pri marsikaterih naključjih še ne more dokazati, da je tu ali tam kaj kužnega strupa ali okužljivih bacil, kakor s poskusom na živalih. Ne po kemijski poti, temveč po učinkih zaužite stvari se spoznava, ali je stvar res okužena s pogubnimi mikrobami.

Pasteur je proti vraničnemu prisadu porabljal mikrobe, ki spremljajo to bolezen, le da jim je vzel nekaj nevarne moči. Ako se oslabi ostali izvorni strup, pretvorijo se mikrobe v tekočino, ki ne zavda smrti organizmu, temveč ga le obvaruje pogubnega okuženja. A brez marljivih, skrbnih poskusov na živalih to ne gre.

Johannes Müller in Claude Bernard sta začela poskušati z živalstvom. Odtlej se jemljó živali za nevarne poskuse. Kakor se otrokom stavijo koze, jednako se stavijo živalim kužne mikrobe. Tedaj zbolé živali ali pa ne; če zbolé, se opazuje in razkazuje na njihovem životu značaj dotične bolezni.

S poskusi na živalih se je posrečilo Mečnikovu, da je odkril boj med vrivajočimi se bacili in med zdravim telesom; to je boj med prvotnimi rastlinskimi stanicami in med mnogovrstno razvitim živalskim telesom. Bele krvne kroglice, ob katere se zadevajo bacili ob svojem vrivanju v kri, izkušajo požreti kužne naseljevalce. Mikrobe se boré s svojim strupom, s „toxinom“. Jeden boritelj pogine na bojišču. Če se telesnim stanicam ne posreči použiti in prebaviti mikrob, tedaj obnemorejo in poginejo same. Od takega boja z zajedavkami so bele krvne kroglice dobile ime „Phagocyte“ ali ujedne stanice.

Tak boj med krvjo in mikrobami, zmaga ali pogin se razodeva po vseh udih živalskega telesa. Preiskovanje tega gibanja kaže zvedenim zdravnikom sredstva, s katerimi se dadó pregnati ali pokončati usiljive mikrobe in temeljito ozdraviti telo. Če se posreči ugonobiti jih, je telo ozdravljeno; če pa ni moči pokončati jih, pokončajo mikrobe telo.

Zdravniški poskusi pomnožujejo novo vedo, ki uči pomagati telesu v boju s kužnimi zajedavkami. Ti poskusi so temelj novodobnega zdravništva. Treba hitro spoznati kužne mikrobe, ki so se vrinili v telo, in to uči „aetiologija“, t. j. nauk o vzrokih (bolezni). „Aetiološka terapija“ pa kaže, kako se zdravijo take bolezni.

Nova veda dela v zadnjih letih tako orjaške korake, da je bo kmalu preobilo za pojedino glavo. Zato pravi Duclaux v predgovoru svoje knjige o „Mikrobijologiji“, da je on morda danes že zadnji učenjak, ki more sam obseči mogočno deblo novega znanstva.

Pasteur je deloval začetkom na obrtnem polju „mikrobijologije“; s tega je prestopil na kemijsko polje „bakterijologije“. Poprej je bil profesor kemije v obrtnem mestu Lilleu na severnem Francoskem. Baval se je tam s pivarijo in z mnogovrstnimi nevarnimi boleznimi, ki izvirajo iz uživanja piva. Pozneje se je pečal tudi z vinom. Vinskim trgovcem je dobro znana znamenita njegova iznajdba, s katero se vino obvaruje s tem, da se ogreje do 55°C. Ta gorkota zadostuje, da se pokončajo v vinu tiste kalí, od katerih prihaja pokvara. Ob tej gorkoti pa vino nikakor ne izgubi svojega finega duha (bouqueta). S to iznajdbo ni ustregel le svojim rojakom — Francozom, temveč celemu svetu je rešil neizmerne množine vina.

L. 1867. je napadla nekaka kužna bolezen gosenco sviloprejkó, in naredila Francozom v enem letu nad milijardo škode. Po celem svetu, kjerkoli se redi sviloprejká, se je razširjala pogubna bolezen in je pokončavala pridelovanje svile. Ko je na posled ta bolezen zadela še zibelko svile, Kitajsko in Japonsko, in pretila vsemu svetu s porazom svilnega obrta, so se obrnile oči obrtnega sveta na Pasteurja. In res ni bilo brez uspeha. Vsled svojih poskusov in pozvedb pri pivu in vinu je Pasteur v kratkem spoznal pravi vzrok te bolezni in je znal takoj pomagati.

Pasteur je prejel tisti znameniti dar, sto tisoč gld., ki ga je razpisala avstrijska vlada izumniku zanesljivega pomočka, da se obvaruje svila kvare.

Ker je odkril mikroskopski svet najmanjših organizmov, bacilov, in srečno obvaroval pivo, vino in svilo hude škode, zato se je povdignila Pasteurjeva slava, in on je utemeljil novodobno zdravništvo.

Res je, da Pasteur ni brez prednika; a nad sto let je minulo, odkar je angleški zdravnik Jenner, mož izvrstne bistroumnosti, izumil stavljenje koz zoper kužno bolezen, ki je v osemnajstem stoletju dvigala smrtno koso nad svetom. Razven Jennerjevega stavljanja koz so zdravniki okoli vseh kužnih boleznij tavalili po neprodinosti temi; nikjer si niso znali prav pomagati z drugim sredstvom kakor z „osamljenjem“ ali izločenjem. Kje naj bi bili iskali pomoči, dokler se ni nikomur posrečilo odkriti korenin, iz katerih izvirajo nalezljive bolezni?

Pasteur je pokazal, da kužne bolezni izvirajo iz mikrob. Bacili pa so najmanjše rastlinice, ki se vrivajo v živalski organizem v podobi zajedalk ter mu izpodkopavajo življenje. Kako pa te mikrobo delajo bolezen, do tega odgovora ni prodrl Pasteur.

Šele Roux, sedaj Pasteurov naslednik v Parizu, in njegov učenec Jersin, ki je pozneje odkril mikrobo azijske kuge, sta dokazala, da mikrobo izmečejo iz sebe nekak strup — po imenu „toxin“. In „toxin“ dela kužne bolezni.

Roux in Jersin sta dokazala to s precejeno tekočino, v kateri sta poprej redila mikrobo davice (difterije) ali pa bacile mrtvičnega krča ranjencev (tetanus). Ne kemija, ne mikroskop nam dandanes še ne moreta postaviti pred oči toxinovega strupa, le poskusi z živalmi, vbrizgavanje ali pa uživanje precejene tekočine in kužna bolezen, ki jo na to dobé živali, pričajo o strupu.

Löffler je pa drugih mislij. Njemu ni treba toxina, ker meni, da bacili sami proderó ilovčno cedilo.

Pred kemijo in fiziko se skriva okužljivi strup; odkriva ga le učinek njegov pri živalih.

Pasteur je učil, da se kužni strup mikrob, n. pr. vranični prisad, toliko izpremeni, da ni poguben, temveč da z vbrizganjem obvaruje živalsko telo okuženja, kakor zdravnik, ki mu o pravem času stavi koze, obvaruje človeka okužljivih koz.

Behring je po drugi poti prišel do drugega sredstva. Znano je slehernemu, da

je dandanes navada — da ne rečem „moderna šega“ — zdravnikov, da rabijo pri zdravljenju najhujše strupe organskega in rudninskega izvira; le toliko pazijo, da ne zajemajo pregloboko. Saj tudi kmetje na zgornjem Štajerskem jedó mišico — s svojimi konji vred. Rajni profesor dr. Škoda, prvak zdravnikov celega sveta, nas je sicer svaril pred tako drznim početjem, češ: „Strupi in rudnine niso za človeško telo. Ljudje bodo nervozni, da bo strah, če bodo iskali piče v takih jasliah!“ In res, svet je nervozen, kakršnega v mladih letih nismo opazovali. No, da ne zajdem predaleč v stran, takoj omenjam, da je Behring vzel Rouxov „toxin“ in ga vbrizgaval tako po malem, da je žival od tega užitka samo bolehal, konec je pa ni bilo. Sčasoma šele je vzel več te tekočine. Tako sta poskušala on in njegov sotrudnik, Japonec po imenu Kitasato. Z marljivimi poskusi sta se prepričala, da se na ta način živalski organizem sčasoma privadi strupu toliko, da mu pozneje ne škoduje več taka množina toxina, ki bi ga bila od začetka otrovala do smrti. V takem ravnanju se jima je odkrilo sredstvo za obrambo živalij in človeka pred smrtnim okuženjem.

Tudi Pasteurov naslednik Roux deluje v bakterijološkem zavodu v Parizu po teh mislih. Mikrobo pokončuje v njihovem lastnem strupu; toxin si prihranja in prireja za zdravljenje človeškega telesa.

Ako se človeška kri polagoma privadi tega strupa, pravimo, da je „immunna“ ali obvarovana; tako obvarovati se pravi „imunizirati“.

Kitasato in Behring sta nadalje našla, da kri in tudi sokrvca tako zavarovane ali „imunizirane“ živali obvaruje tudi druge živali smrtnega otrovanja z bacili, če se jim vbrizga pod kožo. Od tega zavarovanja pred toxinom je ta rešilna tekočina dobila priimek „Antitoxin“ ali protitoxin. Na tem nazoru sloni zdravljenje z umetno prirejeno sokrvcico ali serumom, ki je znano z imenom „Serotherapija“.

Ako se živali vbrizgne pod kožo čim dalje več toxina, napravi se tudi več anti-toxina. Ako tega živali odvzamemo, imamo sredstvo ali zdravilo, da pomagamo ljudem

ali živalim. Seveda taka tekočina ali „serum“ obvaruje samo tiste bolezni, ki izvirajo iz enakih mikrob, kakor jih je zdravnik vbrizgal pod kožo. (Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Poesije doktorja Franceta Prešerna. Uredil skriptor L. Pintar. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1900. 4°. Str. 244. Cena 10 K. — Ko smo lani nekaj malega pisali o petdesetletnici po Prešernovi smrti, smo rekli: „Napoveduje se nam nova, celó ilustrovana izdaja, katere se pa skoro bolj bojimo nego veselimo, ker nam utegne našega Prešerna ‚modernizirati.‘“ Ta izdaja, o kateri smo že davno čuli, je izšla za minule božične praznike. Takoj se je oglasila kritika, tu ugodna, tam jako neugodna in ostra, a tudi srednja, med obema posredujoča. Ko smo vse razmere natanko premislili, zdelo se nam je za pravično oceno potrebno ločiti namen in uspeh, uredniško in umetniško delo. Namen založnikov je bil lep: hotel je podati Prešerna z vsemi pripomočki sedanje tehnike v taki obliki, da bi se merila z najboljšimi izdajami drugih večjih pesnikov. Tudi z delom urednikovim smo zadovoljni, da nam je podal Prešerna, čim največ je mogel, v oni obliki, v kakršni je izdaja iz l. 1847. Da nam ni podal tolmača, odobrujemo popolnoma, zakaj priprave za tolmačenje Prešerna res še niso dozorele.

Žal, kakor neradi, a vendar odločno izjavljamo, da se je umetniški del te izdaje — ponesrečil. Čemu bi si to zakrivali? Treba je pomisliti, da stoji naš pesnik z vso svojo osebnostjo in s svojim delom trdno v svojem narodu, da je „kost iz kosti in meso iz mesa“ našega naroda. Kako se je Prešeren odločno boril za načelo, da ohranimo narodu to, kar je njegovo pravo svojstvo! In ta izdaja? Pogledjmo nje slike: ali kažejo te kaj onega čutenja in mišljenja, ki izvira iz srca našega naroda in ki je izviralo iz srca Prešernovega? Zato pravimo, da je bila nesrečna misel, tako tujemu, četudi sicer spretnemu umetniku izročiti ilustrovanje našega Prešerna. In to kaže tudi uspeh. Ali vidimo v celi knjigi vsaj jeden dostojen pesnikov portret? Kar je na naslovni strani, to se ne more imenovati pesnikov portret, še manj, kar je na str. 1. Ta slika (na str. 1.) se ne ujema nikakor z znanimi portreti Prešernovimi. (In pa Prešeren v taki družbi, kakršno ima tukaj!!) Ali kaj je slika na str. 89? Ali ni desna figura prava karikatura? Naj si pogleda bravec, ki ima v rokah to izdajo, sliko na str. 19.,

ilustracijo k „Mornarju“ in preudari, ali je tu kaj duha Prešernovega? Ne rečemo, da so vse slike neprimerne, nekaj jih je tudi lepih, in tiskane so vse krasno, kakor je vse tiskarsko delo vzorno: a slovenskega duha, duha Prešernovega pogrešamo, in zato nam je zelo žal, da se ni tako imenitno, tako drago delo postavilo na drugo podlago in dovršilo z domačimi umetniki.

Dr. Fr. L.

D o s t a v e k. Naš sotrudnik v umetniškem delu našega lista, g. F. D., je ocenil slike v novi Prešernovi izdaji še posebej. Tu podajemo njegovo oceno.

Splošno bi se moglo reči, da so slike srednje vrednosti. Take ni nobene, v kateri bi bil slikar v resnici genijalno izrazil s čopičem to, kar je povedal pesnik z besedo: vidi se na mnogih mestih, da slikar ni razumel pesnika. Sploh bi bilo želeti več slovenskega duha. Tudi z ozirom na tehniko so nekatere ilustracije jako slabe.

Naslovna slika ne napravlja dobrega utiska. Ona ženska, ki se oklepa pesnikovega kipa, je prav kakor mumija.

Velikih slik na celi strani je 11 in so jako različne vrednosti. Med najboljšimi je „Nezakonska mati“ (str. 35), ki je precej ljubka slika, čeprav ni tako globoka kakor pesem. Dobra je tudi „Nuna in kanarček“ (str. 203). „Turjaška Rozamunda“ (str. 47) je lepo osnovana in sestavljena, pa slabše izdelana.

Ilustracije iz „Krsta“ so narejene večinoma površno; tehnično najslabša se mi pa zdi „Ribič“ (str. 75).

Posamezni oddelki v izdaji so ločeni po naslovnih vinjetah. Te vinjete so risane v bolj modernem slogu; nekatere so dokaj mične (str. 113 Gazele in str. 123 Sonetje). Izdelane so večinoma v precej simpatični maniri, samo da niso vse dobro izbrane. Vinjeta k „Različnim pesnim“ na str. 89 predstavlja Prešerna, ki podaje pesmi neumnemu filistru, ki naj predstavlja ne vem ali kakega občudovavca, ali kritika ali celo — slovenski narod. Ilustracija k pesmi „V spomin Valentina Vodnika“ (str. 25) je do cela neprimerna k tej pesmi. Zdi se mi, da predstavlja Vodnika, ki gleda v viziji Napoleona in piše „Ilirija vstani!“

Razven tega se nahajajo na vsaki strani zgoraj drobni okraski. Posebno ljubka sta pri gazelah in sonetih.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1899.

Postrežba bolnikom. Za domačo porabo in bolniške strežnice spisal dr. Alojzij Homan. Izdala družba sv. Mohorja. — To je priročna knjižica, katera v štirih poglavjih daje primernih navodil o postrežbi in hrani bolnikom, kaže, kakšna bodi prva pomoč v sili ter uči slovenske matere, telesno vzgajati in oskrbovati zdrave in bolne otroke. Akoravno je vsakateri teh odlomkov za naše zdravje zelo važen, vendar nas zanima prav posebno tretji: o prvi pomoči v sili; to pa zato, ker se za vse drugo more človek poprej vsaj nekoliko pripraviti, a kadar se zgodi naknadna nesreča, treba brž vedeti za pravo in najboljše sredstvo, sicer je lahko vse zamujeno. L. 1886. je izšla v Ljubljani drobna brošurica z naslovom: „Kratek navod o prvi pomoči pri nezgodah.“ Spisal dr. Alojzij Valenta. Ta spis so oddajali tudi po šolah. Primerjaje ta navodila z našo knjižico smo našli, da se še precej vjemajo in tudi izpopolnjujejo v novi knjižici. Vendar te moti n. pr. ko bereš tu na str. 44: „Če pri gašenju vapna pade delavec v jamo, izvleci ga hitro, polij ga z vodo, ki je z jesihom okisana, in rešil si mu morda življenje.“ Dr. Valenta pa uči na str. 14: „Pri opečeninah po apnu je dobro, opečene dele obvezati s platnenimi cunjami, v olju pomočenimi.“ Pod naslov „Sočivje“ str. 36 pač ne spada tudi salata, zelje, krompir, repa, korenje, redkev, špinača pa hren.

Naše ljudstvo bo to knjižico bralo sicer rado, a še ljubša bi mu bila, ko bi se nekateri izrazi rabili manj šolsko, n. pr. str. 43, 44: „alkalije pa nam razjedó kožo, z alkalijami razjedeno kožo polij z vodo, namešano s kisom.“ Ta arabski izraz naj bi se kar zamenjal z bolj domačim „lugom“ in še kaj dostavilo.

Četudi vemo, da se je težko čisto pravilno in po domače izražati o take vrste spisu, vendar bi se morali vsekako izpremeniti nekateri stavki, n. pr. str. 22: „Kdor ostane domá, ni na vojski ubit“; str. 92: „Cepljenje povzroči lahko obolenje na pravih kozah“. Toživnik srednjega spola naj bi bil dosleden; namestu: „stolči“: „stolci“.

Pripomnimo, da Kneipp poleg kratkih gorkih kopelij za male otroke priporoča tudi mrzle, da se bolj utrdijo; marsikaj pa za naše navadne kmetiške razmere ni primerno, kar v uvodu priznava gospod pisatelj tudi sam Sicer pa ta knjižica uči, kakor se bere pri Sirahu (38, 1): „Spoštuj zdravnika zavoljo potrebe, zakaj Najvišji ga je ustvaril.“ V. B.

Avstralija in nje otoki. Spisal Ivan Vrhovec, c. kr. profesor. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu l. 1899. 8°. Str. 222. — To knjigo je spretno, mikavno in poučno spisal profesor Ivan Vrhovec. Knjiga nas seznanja z avstralskimi deželami in prebivavci, zlasti še s čudnimi nazori o Bogu, svetu, družinskem življenju, s šegami in navadami avstralskih divjakov. Na drugi strani pa uči ta knjiga preprosto ljudstvo, da so tudi ti ljudje kakor oni, da

se dadó učiti in mikati, posebno, če se pokristijanijo. V knjigi je jezik izboren, tisek jako ličen, podoče so dobro izbrane.

Omeniti pa moramo, da bi odbor bolje storil, ko bi nam poskrbel najpoprej opise bližnjih dežel, potem še evropskih sploh in izvenevropskih. Upamo, da se odbor našemu mnenju pridruži. O. B. Š.

„Premišljevanja o presv. Rešnjem Telesu.“ Spisal Janez K. Pagan. Po italijanskem izvorniku Slovincem priredil duhovnik Krške škofije. Kakor vsako leto, tako je družba sv. Mohorja izdala zopet za l. 1899 nabožno knjigo in molitvenik. Moramo reči, da je izbrala prav srečno. Naša knjiga opisuje kaj živo in lepo najsvetejši zakrament in najsvetejšo daritev vsestransko ter nas uči moliti, občudovati, hvaliti in pogosto prejemati našega G. Jezusa Kristusa. Učeni in pobožni duhovnik je rabil v ta namen sv. pismo in cerkvene učeničke, ascete svete katoliške cerkve in najboljše primere iz življenja človekovega. Zato imaš pripravno knjigo, kadar greš molit presv. Rešnje Telo, vzemi jo v roke, kadar greš k sv. maši, ne pozabi je, kadar se pripravljaš za sv. obhajilo. Izbrani „vzdihljeji“ in vedno se menjajoče „iskrice“ koncem vsacega izmed 31 premišljevanj jim dajejo neko posebno mičnost ter podpirajo spomin, da se dalje mudi pri večnih resnicah dotičnega odstavka. V drugem delu so tri sv. maše. Na prvi, kakor se bere v praznik presv. Rešnjega Telesa, ima pobožni vernik vzorec drugih sv. maš v misalu. Druga sv. maša pa je znamenita zato, ker kristijana z mnogimi pomišljaji tako rekoč kar sili, da misli na besede, da — pobožno moli. V lavretanskih litanijah in pri naslednjih molitvah se knjiga pač preveč drži latinskega izvornika. Zato kliče namesto: Sv. Mati božja! — sv. božja porodnica! namesto: „da bomo vredni obljud Kristusovih“ — „da postanemo vredni obljud Kristusovih“. Bodimo pri tacih, že v naše meso in kri prešlih molitvah — konservativni! Sicer pa moramo jezik pohvaliti; le tu pa tam kaka malenkost zbode oko ali uho n. pr. na strani 45 „da se začne raztajati“, na strani 82 je izpadla nikavnica v 3. v. sp., na strani 88 „so prihiteli počastiti“, na strani 187 in 189 „zamorejo, zadobila“ (čemu „za“?). Stara slovenska beseda „žrtev“ se tudi ne bo zlepa udomačila med našim ljudstvom. Na strani 40. sp. bi bila brez škode izpadla primera iz prevoda. Slednjič pa tako bogoljubno knjižico priporočimo po sv. Avguštinu: „Tolle, lege!“ Prosto poslovenjeno: „Tole beri!“ V. B.

„Zabavna knjižnica za slovensko mladino.“ A. Kosi, učitelj v Središču. VIII. zvezek. V Ljubljani. Cena 30 vinarjev. O svojem podjetju gospod izdajatelj in urednik sam pravi na platnicah, da časniki v obče prav povoljno sodijo o njem, in da se je zelo omilila ta knjižnica šolski mladini višje sto-

pinje po vsej domovini. Ni čuda, saj res donaša kaj primerne spise, tudi pisava je dovolj lahka za mladino. V tem-le zvezku so sicer „Kresnice“ skoraj nekoliko preučeno a temeljito opisane, a s takimi spisi je težava; izraze: infuzoriji, bakterije bodo lažje umeli g. učitelji. Dodano je nekaj glasbe in navržena „zmešana štrana“ z raznovrstnimi uganjkami. Oziralnik „koji“ namesto „kateri“ naj se ne rabi. Na strani 34 naj bi bil urednik odgnal „zlodeje moskite“, na strani 39 pa bolj slovenski povedal, da dunajski dežniki in solnčniki „pridejo ceneje“.

V. B.

Slovanska knjižnica. Snopič 86, 87, 88. 12°. Str. 246. Cena 54 kr. — Ta snopič nam podaje v slovenskem prevodu dve noveli znamenitega češkega pesnika Svatopluka Čecha. Da se s pisateljem samim nekoliko seznanimo, pridejan je primerno spredaj kratek obris pisateljskega delovanja Čechovega. Prva novela — socialna — ima naslov „Jastřeb contra Hrdlička“, ali po slovensko „Jastreb proti Golobu“. Prelagatelj je češki naslov obdržal, ker sta v njem lastni imeni dveh poglavitnih oseb. Kaže nam ta novela žalostni in pretresljivi konec lahkomišelnega „Hrdličke“, nekega oskrbnika, kateri zaradi malovernosti izgubi najpoprej svojo dobro službo, a potem pride zaradi zapravljenosti v zadrego, da si mora denarja izposojati od trdosrčnega

in grabežljivega grajščaka Jastreba, in ker tudi to lahkomišelnost zapravi, mu je nazadnje po dražbi vsa imovina prodana, vsled česar Hrdlička obupa, si kupi za zadnje svoje krajcarje še samokres. Konča si življenje, ne mené se za svojo osirotelo družino, ki se sicer po srečnem slučaju reši iz gmotnega propada. — Glavna značaja sta jako verno risana in tudi konec Hrdličke je v značaju utemeljen ter ob enem spričuje, da more le vera človeka v nesreči vzdržati; a te Hrdlička ni imel. Tudi drugi značaji so tu več ali manj resno po življenju narisani. Posebno simpatična je hči Hrdličke, Jula, zaradi svoje značajnosti nasproti podlici Jastrebu. — Druga novela, „Prve skrbi“, je zopet zanimiv odlomek iz življenja. Obči značaj te povesti je bolj prisrčen, ker nam kaže, kako se mlada hčerica grajščaka gospoda Velimskega trudi, da bi svojega, po umrli ženi že dolgo let neutešljivo žalujočega očeta z novim zakonom osrečila in razvedrila, kar se ji tudi posreči. Vendar je precej neverjetno, skoro nenaravno, da bi mladostna deklica, ki se komaj zaveda, kar nakrat igrala ulogo kake priletne tetke, ki imajo navadno ta posel zakonskega sklepanja. Sicer pa so posamezni značaji zanimivo slikani. Obe noveli bodeta gotovo zadovoljili čitatelja po vsebini pa tudi po prevodu, ki se v obeh gladko bere. Obe povesti sta za precej odrastle bravece.

Ź. Š-a

Glasba.

II. redni koncert „Glasbene Matice“ v Ljubljani dné 17. prosinca t. l. — Izreden večer je pripravila Glasbena Matica prijateljem glasbe s tem, da je dobila virtuoza Ondříčka za sodelovanje. Nastopil je trikrat, vselej ga je občinstvo burno pozdravljalo, in ne zastoj, zakaj dobilo je vselej kaj za nameček. Igral je pa to-le 1. Raff: Suita (tri stavke); 2. Bach: Preludij *g* mol, in Fuga *d* mol; 3. Smetana-Ondříček: Fantazija na „Prodano nevesto“. Ondříčkovo igranje je v vsakem oziru virtuožno. Poslušavec ga izpočetka v težavnih pasajah občuduje; ko se je pa z umetnikom seznanil, mirno uživa njegovo nepresegljivo godbo. Ondříčkova postava je pravi vzor dovršenega umetnika. Mirno stoji s svojimi goslimi, z glave se mu usipajo obilni črni lasje, njegove poteze so krepke, izrazite.¹ Bolj živahen je bil njegov mladi spremljevalec na klavirju, g. Viljem Klasen, ki je kazal veliko umetnost

¹ Njegovo podobo smo podali l. 1891. na str. 49. Tam mu je lice in čelo še gladko, a sedaj smo zapazili na njem že brazde. Frant. Ondříček se je rodil 29. mal. travna l. 1859.; od l. 1887. sem je c. kr. komorni virtuoza.

v tem, da se je udajal vsem finostim igranja na gosli, a tudi samostojno in čustveno razvijal svoje moči. Ugajal nam je zbor s spremljevanjem vojaške godbe v Haydnovem odlomku iz oratorija „Stvarjenje“, tudi v Dvořákovem „Eia mater“ in Händelovem „Aleluja“ (iz „Mesija“), manj pa v Försterjevi „Beseda, sladka domovina“. Ta večer je namreč nastopil šolski zbor Glasbene Matice, kar ni bilo dosti previdno. Hvala vrlemu vodju gu. Mateju Hubadu, da se je ves večer obnesel tako dobro. Velika zgornja dvorana „Narodnega doma“ je bila napolnjena do zadnjega prostora. Vsem udeležencem ostane ta večer v najlepšem spominu. *Dr. Fr. L.*

Tri Aškerčeve balade za srednji glas s spremljevanjem klavirja zložil Risto Slavin. Op. 3. Komisijonalna založba L. Schwentner v Ljubljani Cena 2 K 40 h. — Aškerčeve balade „Poslednje pismo“, „Javor in lipa“ in „Poroka“ je skladatelj odel s sijajno glasbeno obliko. A to ni le oblika: to je glasbena beseda. Deklamator mora z modulacijo glasú krepiti izraz misli, ki je v suhi besedi: skladatelj pa mora deklamacijo z melodijo povzdigniti do popolnejšega izraza. To je imel g. skladatelj

pred očmi in zato so te tri skladbe med najboljšimi glasbotvori te vrste, kar jih imamo doslej v slovenskem solo-petju. Žal, da jih kazé nekateri nepravilni naglasi, ki se pa dajo lahko popraviti.

Spremljevanje klavirja ni le mehanično podpiranje, ampak je integralen del skladbe s svojimi melodijami in tvori lepo izrazito ozadje k glasbeni besedi.
E. L.

Časopis.

Od zadnjih naših podatkov z bojišča so se Angleži trudili prestopiti reko Tugelo, da bi osvobodili mesto Ladysmith in generala Whitea.

Dné 12. prosinca je umrl na Dunaju grof Dragotin Draškovič, velik hrvaški domoljub, star šele 26 let.

Dné 13. prosinca je prišel v Prago novi nadškof Leon baron Skrbenský; Pražani so ga slovesno sprejeli. V nagovoru ga je župan Podlipný spominal njegovih važnih pravic v češkem kraljestvu.

Dné 14. prosinca je bil v Trstu občni zbor društva „Naše straže“, ki ima namen narodno in gospodarsko pospeševati slovenski živelj. Društvo je šteló 31. julija 1899. 155 ustanovnikov, rednih udov 985; dohodkov je imelo v minulem l. 7654 K 40 h, stroškov 3603 K 82 h. Podpredsednik dr. Val. Krisper.

Dné 14. prosinca je bil prvi občni zbor „Zveze tržaške slovenske mladine“, ki ima namen, da bo vzgajala in ohranjala slovensko mladino v Trstu v narodnem duhu. Oglasilo se je že 50 udov. Redni udje plačujejo 1 K na mesec. Predsednik je izvoljen dr. Jos. Abram.

Dné 15. prosinca in prejšnje štiri dneve je v Trstu burja silovito razsajala. Morje je bilo tako nemirno, da ladije niso mogle v lukó in so bile zasidrane zunaj v zalivu.

Dné 16. prosinca je poročal transvaalski poslanik Leyds, da je pri zadnjih bojih pri Ladysmithu hotel White prodreti oblegujoče burske čete, a to se mu ni posrečilo.

Dné 19. prosinca je cesar vsprejel demisijo Wittekovega ministerstva in odobril od Körberja sestavljeno novo ministerstvo, ki se je 20. prosinca uradno razglasilo. Dr. vitez pl. Körber je prevzel predsedstvo in notranje, grof Welsersheimb domobranstvo, dr. vitez pl. Hartel nauk in bogočastje, pravosodstvo baron Spens-Boden, finance Böhm-Bawerk, trgovino baron pl. Call, železnice pl. Wittek, minister za Češko je dr. Režek, in za Galicijo dr. Pientak.

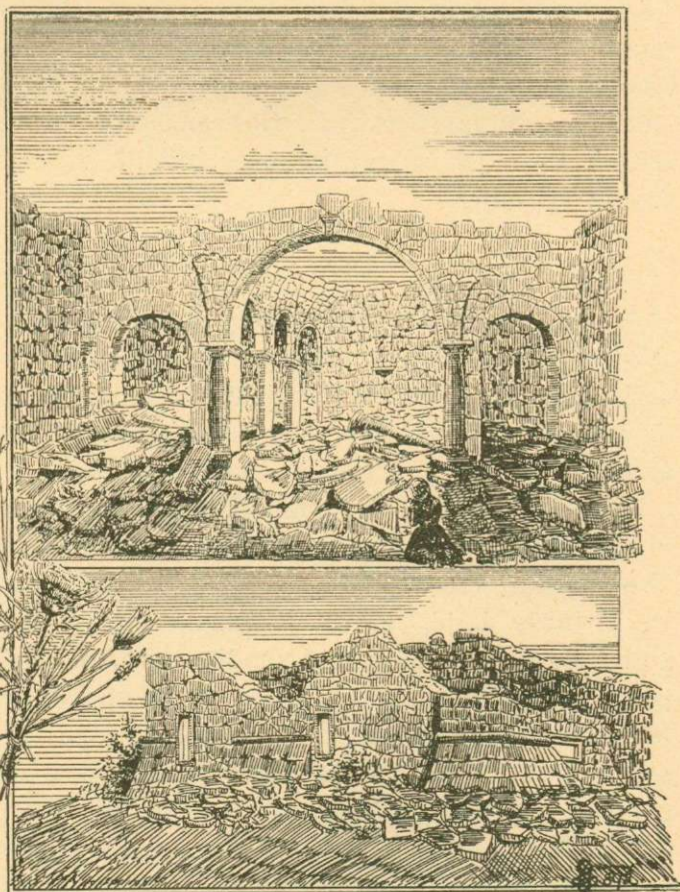
Ok. 20. prosinca je štrajkalo na Češkem že blizu 65.000 premogokopov, pozneje nad 80.000. Na Dunaju in v Pragi nedostaje premoga.

Dné 22. prosinca se je deloma preosnovalo rumunsko ministerstvo Cantacuzenovo; notranje posle je prevzel dosedanji finančni minister general Mano, finance dosedanji naučni minister Jonescu, nauk dosedanji minister za javna dela Istraki, javna dela Gradisteanu.

Od 14 do 18. prosinca sta angleška generala Buller in Warren z večino vojske prekoračila reko Tugelo. Angleži so 21. pros. izgubili: 5 častnikov ubitih, 13 ranjenih, 18 mož ubitih, 142 ranjenih, 31 se jih pogreša. Burska armada šteje 87.000 mož.

Dne 23. prosinca je prvič zboroval v Ljubljani ustanovljeni „Russkij kružok“ za učenje ruskega jezika.

Dné 23. prosinca ponoči je hotel angleški general Warren zasesti Spionkop. Buri so ga odbili, vzeli mu 17 topov, pobili in ujeli čez 2000 mož. General Woodpate je bil smrtno ranjen in je že umrl.

Razvaline cerkve sv. Trojice pri Trnju.

Razne stvari.

Naše slike.

Na str. 41. smo podali sliko cerkve sv. Petra in Vatikana v Rimu, ker je ta stavba najznamenitejša med vsemi stavbami na svetu in ker se prav letos prestolnice vsega katoličanstva spominjamo zaradi sv. leta, proglašene predbožični dan koncem min. leta. — Na str. 49. pa vidimo znamenito Matejkovo sliko „Unijo Ljublinsko“. Kaže nam ta slika znameniti prizor, ko so se v Ljublinu, ki je bil tedaj prestolnica poljskih kraljev, združili Poljci in Litavci. Mesto Ljublin je dandanes na ruskem Poljskem in ima jako lepo okolico, ima veliko cerkvá in samostanov, pa tudi palač, nekaterih zgodovinsko imenitnih. — Slika na str. 73. je v modernem duhu in nam izraža, kar pravi podpis „Jutranji slavospev“. Na robu skale sedi mračni duh ali genij noči in zre na kraljestvo svetlobe, ko se je zdanilo. V tej svetlobi se gibljejo nebeški krlatci in pevajo Stvarniku slavo. Umetnika, mladega Iv. Vavpotiča, ki se sedaj izobrazuje v Parizu, poznajo naši naročniki že iz drugih slik. — Na str. 81. vidijo čitatelji slavni in največji rimski vodnjak „Fontana Trevi“. Postavili so ga pod papežem Benediktom XIV. in Klemenom XIII. po načrtu Nikolaja Salvija. Voda, ki tukaj obilno poteka, je jako čista, in zato jo imenujejo „aqua virgo“. Pravijo, kdor jedenkrat pije od te vode, tega vedno vleče nazaj vila vrečeva. — Spominik Baragov, ki ga nam kaže slika na str. 88., so postavili Baragovi častivci v župni cerkvi v Dobrniču na epistelski strani, kjer je cerkvi in vsej župniji v kras in časten spomin.

Cerkev sv. Trojice v trnjski duhovniji na Notranjskem. Le po redkem se nahajajo pri nas cerkvene razvaline. Tembolj se pa moramo čuditi, da ima starodavna slavinska župnija kar tri opuščene in podrté podružnice. Najznamenitejša izmed teh je bila na Pivki pa tudi drugodi občeznana in obiskovana božja pot sv. Trojice visoko gori nad Trnjem. Raz vrh te gore je najlepši razgled po vsej Pivki in še dalje, celo na jadransko morje. Tu gori so bili svoje dni velikanski shodi na praznik sv. Trojice. Velike množice ljudij so se tu shajale z vse Pivke na imenovani dan. Godile so se pa ob teh prilikah velike nerodnosti, zato je cerkvena oblast ustavila te shode, in cerkev se je počasi jela opuščati. Vkljub temu je pa hodil še vendar cerkvenik iz Trnja vsako soboto prižigat luč v zapuščeno cerkev. Naposled sta se naveličala tega ne ravno prijetnega pota cerkvenik, kakor tudi ondotni trnjski duhovnik, ki je moral včasih tam gori maševati, in

sta že itak zapuščeno cerkev dala zažgati. Pa tudi po tem požaru, ki pa ni popolnoma uničil cerkve, so še radi hodili Pivčani na božjo pot k sv. Trojici, čeprav se ni obhajala ondi služba božja. Med ljudstvom se še dandanes pripoveduje, da so vsi požigavci z duhovnikom vred naposled nesrečno umrli. Po požaru se je jela cerkvena stavba, ker ni imela strehe, počasi rušiti, sedaj se je udrl obok v ladji, sedaj zopet zid, tako da je ostala od lepe romarske cerkve le velikanska podrtija. Še najdalje se je držalo svetišče, ker je bilo na njem ostalo nekaj strehe, a ko je tudi ta minula, začelo se je tudi to rušiti. V takem stanu nam kažeta sv. Trojico tudi naši sličici. Dandanes je že tudi ta grobla malodane skoro do cela izginila, ker so precej ostankov te cerkve porabili za novo trnjsko cerkev. Glavni oltar sv. Trojice so že davno poprej prepekljali in postavili v župni cerkvi v Slavini, kjer služi še danes za stranski oltar. Delan je v baroškem slogu in je ves iz kamna — jako lepo benečansko delo. Cerkev sama je imela tri ladije, katere sta tvorili dve vrsti okroglih kamenitih stebrov. Kot posebnost mi je omenjati cerkveno svetišče ali prezbiterij. To je bilo mnogokotno ter je imelo okrog oltarja neke vrste kapele, sloneče na stebrih proti oltarju, ki so služile prejkone za izpovedovanje ali pa tudi za obhod okrog oltarja sv. Trojice. V kolikor je moč razvideti iz ostankov te cerkve, je bila stavljena v začetku 17. stoletja, bila ji je torej odmenjena primeroma le kratka doba obstanka. Naj jo rešita popolne pozabljenosti ta slaba sličica in opis, čeprav bi znala biti vredna po svoji romantiški in tragiški zgodovini pevskih strun. *M. S.*

Slovensko gledališče.

Dne 30. grudna l. 1899. se je igrala prvič Ivana Straussa opera „Netopir“, ki se je ponavljala 3. in 9. pros.

Dne 1. pros. so se igrali „Rokovnjači“, ki jih je po Jurčič-Krsnikovem romanu za oder priredil Fr. Govekar. Igrali so se še dvakrat, zadnjič 25. pros.

Dne 5. pros. se je igral „Hamlet, kraljevič danski“. Žaloigra v petih dejanjih, spisal W. Shakespeare, preložil Ivan Cankar.

Dne 6. pros. se je igrala popoldne Raimundova romantična čarovna pravljica „Kmet milijonar“. Godbo je zložil W. Drechsler. Zvečer se je igrala od J. Cimpermana preložena igra s petjem „Materin blagoslov“ ali „Nova Chonchon“.

Dne 13. pros. se je igrala Jakobsonova veseloigra v jednom dejanju „Pri puščavniku“, potem Viktor Parmova opera „Ksenija“.

Pogovori.

(Dalje.)

Gosp. I. O. S.: Oglejmo si najprej zadnjo Vašo! Sonet:

Po nebu plul je mesec rmeno-bled,
i zvezde name zrle so prijazno,
a jaz sem gledal svetlo noč zavzet,
ljubezen sem premišljal svojo blazno.
Kaj neki hodil na Parnas bi pet,
o tej ljubezni mlatil slamo prazno?
Opevam družega kaj raje spet,
ko to ljubezen svojo brezizrazno.

Dovolj! Kar tukaj postanimo! Ali treba izreči sodbe nam, ko ste jo izrekli že Vi sami? Dragi prijatelj, res: kaj neki hodil na Parnas bi pet, ko je treba najpopreje na zemlji učiti se „živet“! „Blazno“ svojo „ljubezen“ premišljujete? Čemu neki? Na Studenec ž njo! Sploh se nam zdi, da preveč „premišljate“ in „ugiblimate“ nepotrebnih rečij. Tako n. pr. pojete v trioletu št. 2:

V tihotni noči se le redko v spanju zibljam,
o tebi vedno milo-tožne misli snujem (!)

— — — — —
In dušno stanje tvoje, draga, jaz ugibljam (!)

Siromak! Ugiblimate o dušnem stanju drugih, zato pa svoje komaj poznate, ko pravite zopet srcu: „Zakaj otožno se mi zdiš? Ne moreš biti li veselo? Zakaj se žalostno držiš?“ — Prijatelj mladi, ali Vam smemo svetovati prav prijateljsko? „Oglašam se tudi jaz pri Vas s svojimi skromnimi proizvodi“ — tako ste pisali. Lepo se iz teh besedij vidi, da ste skromni s svojimi zahtevami in ne silite precej, kakor nekateri, da naj se nemudoma tiskajo ti proizvodi. Zato Vam smemo reči: Ti skromni proizvodi so res skromni, jako skromni, pa zakaj? Ker ni realne podlage, podlage življenja v njih, ker se Vam o življenju šele sanja. (Glejte: „Slika“!) Zmožnost, da se naredi par verzov, to še ni vse. Zatorej učite se, spoznavajte življenje, sodite trezno, in za Vaša mlada leta Vam voščimo, da bi prav odkritosrčno lahko zapeli:

V tihotni noči se prav sladko v spanju zibljam.

Gosp. A. S. L.: Štiri, pet Vaših pesmic imamo pred seboj. Želite, da izrečemo odkritosrčno, četudi ostro sodbo. Prav tako! Kdor se zaveda samega sebe, ne boji se sodbe — kritike; in če mu je mar, da spozna resnico, mu tudi ostrejša beseda ne bo v zlo, ampak v bodrilo. Najprvo sploh rečemo, da imajo Vaše pesmice precej duha in mislij. Pozna se jim tudi, da Vam ne manjka dobre volje in celo prav resne volje, da bi ustvarili „nekaj boljšega“. Seve, ustregli bi Vam najbolj, ko

bi mogli dati katero teh Vaših pesmic kar v list. A povedati moramo, da za to še niso. Le preglejte jih prav pazno in nepristransko, pa premislite sami to, kar smo že pisali v teh pogovorih. Premalo jasni ste, in to je precejšna napaka pri vseh Vaših pesmicah, razven „Lesene sklede“. Le ta je v verze predelana povest o starem očetu in vnuku: Vnuk dela skledo, da jo bo dal na stara leta svojemu očetu, kakor daje sedaj njegov oče staremu očetu jesti iz lesene sklede. Bere se dovolj gladko; merilu, rimam ni nič reči. A včasih ste rabili kako besedo, ki prav nič ni prikladna, samo da ste dobili rimo. Tudi apostrofov se nič ne strašite. Zato prav lahko pišete: bit' mesto: biti; tud' mesto tudi, c'lo mesto celo itd. Prosimo Vas, nikar preveč po domače! Nekaterikrat ste zabili tudi slovnice in napravili hude pogrške. „Srce je zakopan in miren pod zemljo.“ Seveda se na besedo ‚dan‘ veže bolj ‚zakopan‘ — nego ‚zakopano‘: a take licence tudi pesniku ne smemo dovoliti. — Najbolje nam ugaja: „Človeško srce“, gledé na misli vsaj. Dovolj jasno slikate delovanje, želenje, koprnenje človeškega srca, njegovo nestalnost in nemir njegov, „dokler ne vtihne zakopan in miren pod zemljo“. Žal, da je oblika nedostatna. „V potoku“ bi bila pa nasprotno oblika dosti dobra, a prave misli nismo mogli zaslediti. Kaj hočete reči:

In glej, dekle se je vzdramilo,
kot da se je iz sanj vzbudilo.
Lepote več ne nosi v čislih,
prizor ostane ta ji v mislih?

Kakšen prizor? Ta, da „veter kot blisk po vodi šine in njen obraz kot blisk izgine“? Ni prave ideje, ni prave motivacije. Nekako tako nejasna je „Še dan za dnem“. — Da so pred Vami radi „kako pesmico zapeli in stihe sestavljali, otožnost marsikomu so pregnali“ in jednako, to je res. Res je pa tudi, da imamo, hvala Bogu, še sedaj dosti poetov, in se nam zato čudno zdi, da morete nekako otožno klicati: „Mar pelo se ne bode več na sveti?“ O, še se bo pelo, še „pesmice živijo, še dan za dnem na plano prihitijo“. In pojte tudi Vi, to Vam že smemo svetovati, a pristavljamo še: Pazite na besede in njih pojme, in ne zapišite nikoli besede, če do dobrega ne poznate njenega pomena; pazite na misel, ki jo hočete izraziti, in nikar je ne prikrivajte tako, da bi moral imeti človek posebej tolmača, da bi umel, kaj hočete povedati. M. B. (Dalje.)

Dopis iz Kalifornije.

Portersville, Cal., 12. listop. 1899.

Dovoljujem si Vam napisati kratko pismo in sicer *a)* o naši oranžoreji, *b)* pa o naših gorah in o pridelovanju lesa tu na okolu.

Portersville je malo mestece s kakimi 2000 prebivavci. V mestu ni baš nikakega posebnega obrta in prometa, ljudstvo zunaj na deželi se pa peča z vsakovrstno industrijo. Obširna so polja za poljedelstvo. Tako zvani San Joaquin Valley je obširna planjava, ki se začinja na severu od Stocktona, proti jugu se prostira v daljavo kakih 130 milj, na zapadu se razteza do obrežja, na vzhodni njeni strani se pa vzdigujejo visoke gore in planine z veličastnim 15.000 čevljev visokim hribom Mt. Witheyem. Portersville leži na vzhodni strani in nekako na sredi te ravnine. Učenjaki trdé, da je bilo to polje pred več stoletji vse pod vodo. Dokaze k temu povzemajo iz mnogih razlogov. Zemlja je večjidel valovita; večkrat se je že zgodilo, da je kdo kopal v zemljo in naletel pod zemljo na velika drevesna debla. Više v hribih so našli velike kosti morskih rib. Sedaj pa je ta kraj precej gosto naseljen; zemljišča se porabljajo največ za poljedelstvo, to je, da sejemo po njih pšenico.

Nikakor pa ni kalifornski kmet podoben našim trdnim kmetom po slovenski zemlji; kaj še! Tukaj gre vse na veliko in se mora hitro storiti. Ko bi tukaj imeli vsako leto gotovo žetev (sure crop), bilo bi vse drugače. A v zadnjih petih letih je tukaj tisti, ki je farmoval (kmetoval), izgubil vse, ker ni rodilo zaradi pomanjkanja dežja. Zemljišča so večjidel v rokah ali bogatih posestnikov ali pa mogočnih bankirjev. Oni jih dajejo v najem za jedno četrtino pridelka. Najemnik torej se preseli na tisto posestvo, zvozi tje krmo, postavi šotor, če ni na zemljišču hiše, vpreže po šest ali osem konj v petbrazdni plug (po osem ali deset palcev jeden réz) in izorje tako od osem do deset oralov na dan z jednim „teamom“. Nekateri tak najemnik, ki misli dosti posejati, goni po več teamov ali plugov. — Kadar zemlja obrodi dobro, tedaj se tudi izplača, in najemnik si pridobi denarja.

Tudi Slovenci se veliko pečamo s poljedelstvom. Nas Slovencev je tu v obližju kakih 20, pet slovenskih družin in drugi smo samci. Nekateri Slovenci imajo obširna zemljišča. Mislim, da je čez tri tisoč oralov zemlje v rokah tukajšnjih Slovencev. A o bogastvu ni govoriti. Letošnjo jesen se tudi jaz pečam z oranjem; vzal sem namreč v najem 200 oralov zemlje. Do božiča upam da bom gotov z delom, in potem naj kaj

zraste ali nič! Če se na dobro obrne, utegnem si pridobiti čez tisoč dolarjev (5000 K).

Pred vsem drugim dajejo našemu malemu mestecu najlepši pogled krasni oranžni nasadi. Portersville ima za ta žlahtni sad najboljšo lego, tako da imenovano sadje tukaj tri tedne prej dozori kakor kje drugje, in ga zaradi tega tudi draže prodajejo. Ravno sedaj so oranže zrele; obirajo jih že kake tri tedne. Cena pa je letos zelo nizka: od 2 do 3 centov (10 - 15 h) jeden funt. — Ako oranže dobro obrodé, se ta vrsta sadja obilno izplača. Pridetek iz jednega orala pomaračnih dreves vrže po več sto dolarjev, in kdor ima po 20 ali več oralov tega drevja, ima v dobrem letu lep dohodek. V Portersvilleu sta letos dve delavnici, v katerih zlagajo pomaranče v zaboje in sleherni dan razpošiljajo v druge kraje. Voz za vozom jih dovažajo, in to bo trajalo še kak mesec dnij. Za nove nasade imamo še obilo lepe zemlje, kjer bi oranže prav izvrstno uspevale, samo ko bi imeli dovolj vode za namakanje. Kjer pa vode ni, tam je pridelovanje zelo sitno in drago. Tukaj je družba, ki ima obilo zemljišča v rokah in ga prodaje 100 dol. oral s pravico do vode. Ima namreč velik kanal, ki je izpeljan iz reke; kdor kupi od nje zemljišče, si mora sam iz kanala napeljati vodo na svoj kos zemlje, da jo rabi, kadar jo potrebuje. Pa to bi še vse bilo, ko bi le tudi reka imela skozi celo leto zadosti vode. Najrajše se zgodi, da se reka usuši, kadar najbolj vode potrebujejo.

Ker je pa v zemlji dosti vode, dobi je dovolj, kdor izkoplje vodnjak 20 čevljev globok. Zato so začeli zasebniki in družbe vrtati vodnjake po 200 do 300 čevljev globoke, preskrbeli in postavili stroje, da vlečejo vodo na površje, od koder se raztaka na vse kraje. Nad Exterom, 60 milj od tukaj, je narejena električna centrala; tudi v Portersvilleu sta napeljeni dve žici, da elektrika vleče vodo za namakanje vrtov in za druge potrebščine.

Iz tega je pač lahko izprevideti, da se z imenovano industrijo pečajo le imoviti razredi prebivalstva. Ker je zemlja sama na sebi draga, stane veliko, predno si jo uredi; največ pa stane pridobivanje vode in delo. Tudi minejo tri leta, predno rodé oranže, ako mraz mladih dreves ne opali, da se na posled ne posušé. Tako je tukaj kakor drugodi: kdor ima denar, ta ga lahko zastavi tudi v najdrznejše spekulacije. Kdor je pa prišel v to deželo s prazno roko, ga ne čaka drugega kakor dosti težkega dela; večkrat se šteje še celo med srečne, ako ga ima. Slovenci smo toliko previdni, da nobeden ne gre v „orange-business“, ker je to za nas prepovedan sad. (Konec.)